

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“**

**ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА
И АДМИНИСТРАЦИЯ“
КАТЕДРА „ИНФОРМАТИКА И ИКОНОМИКА“**

МАЙРА ХОМАРОВНА АБЕНОВА

**ФИНАНСОВ ОДИТ – АСПЕКТИ
И ДЕЙНОСТИ**

АВТОРЕФЕРАТ

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”
Професионално направление 3.8. „Икономика“
Докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ
на стопанската дейност“

Научен ръководител:

Ас. д-р Николина Грозева

Рецензенти:

Проф. д-р Михаил Дочев

Проф. д-р Николай Колев

Варна, 2018

Дисертационният труд се състои от 229 страници, включващи увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и 15 приложения. Съдържанието на всяка една от отделните глави е разпределено в отделни параграфи, в края на които има заключение. Основният текст съдържа 47 таблици и 8 фигури. Списъкът с използваните литературни източници наброява 121 заглавия на руски език.

Дисертационният труд е обсъден в катедра „Информатика и икономика”, факултет „Международна икономика и администрация” на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Авторът на дисертационния труд е докторант, редовна форма на обучение, в катедра „Информатика и икономика”, факултет „Международна икономика и администрация”, ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна.

Защитата на дисертационния труд пред научно жури ще се състои на 24.08.2018 г. в 13,00 ч. в Заседателната зала на ректората на ВСУ „Черноризец Храбър“ на заседание на научното жури. Материалите по защитата са на разположение на всички заинтересовани от дисертацията лица в канцеларията на катедра „Информатика и икономика”.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

В днешно време съществените изменения в световната икономика, свързани с нейната глобализация, нарастване ролята на международната интеграция, наложиха унификация на счетоводната отчетност и одита, достигане на еднообразие и прозрачност при съставяне на финансовите отчети.

Предизвикателствата пред съвременните организации по отношение на управлението на бизнеса, наложиха въвеждането на принципно нови възгледи за същността и съдържанието на основните функции, изпълнявани от специалистите за осигуряване на успешна работа на организациите, една от които е именно – финансовият одит.

В днешно време, осигуряването на качествена вода за питейни нужди е актуален въпрос не само за Казахстан и страните от централно-азиатския регион, но и по целия свят. Актуалността на този проблем се потвърждава и от факта, че 2003 година е обявена от Генералната Асамблея на ООН за Международна година на прясната вода. В Сената на Парламента на Република Казахстан през 2007 година е организирана “Кръгла маса” на тема „Пътища за повишаване на ефективността при осигуряване на качествена питейна вода за населението на Република Казахстан: проблеми, решения, перспективи”. Причина за възникването на този проблем в Казахстан се крие в остарялото техническо състояние на съществуващата система за водоснабдяване, замърсяването на водоизточниците, влошаването на санитарно-епидемиологичната обстановка, което от своя страна води до нарастване заболяемостта сред населението. Важно сред повдигнатите въпроси е не само строителството и реконструкцията на водопроводите, но и разрешаването на проблемите с тяхната експлоатация, себестойността и качеството на водата.

Темата на дисертационния труд „Финансов одит – аспекти и действия” е определена от факта, че жилищно-комуналният комплекс се явява един от най-важните компоненти в системата на бита на гражданите, като обхваща практически цялото население на страната и в тази връзка заема изключително важно място сред останалите отрасли на икономиката. Жилищно-комуналното стопанство (наричано по-нататък за краткост ЖКС) на Република Казахстан на съвременния етап представлява сам по себе си най-големия многоотраслов комплекс, който включва жилищния фонд,

многопрофилната инженерна инфраструктура, осигуряваща на потребителите доставки на услуги по топло-, електро-, водоснабдяване и канализация, извършване на дейности по събиране, извозване и утилизация на твърди битови отпадъци, благоустройство и озеленяване на територията. Финансовото състояние на ЖКС и степента на неговото развитие непосредствено влияят на качеството на живота на народа, неговото социално благополучие, култура и бит¹. Актуалността на този въпрос, нараства във връзка с неговата социална значимост.

Новите реформи, свързани със самофинансиране на възвръщаемостта в отрасъла, увеличават необходимостта от въвеждане на МСФО/МСС при съставяне на финансови отчети, извършване на одити и анализи на предприятията от отрасъла, засилване на вътрешния контрол, използване на направените изводи за ефективно управление.

Използването на методики за финансов одит в организациите за водоснабдяване и канализация, отчитайки спецификата на тяхната дейност, ще позволи формулирането на информационна система, имаща за цел ефикасно изразходване на бюджетните средства и икономическа обосновка на направените разходи, за да се усъвършенства тарифната политика и да се премине към режим на рентабилно функциониране с постигане на необходимата норма на печалба. Използваните механизми и методи на одит трябва да способстват за натрупване на качествена информация за мениджърите на ВиК дружествата и разкриване на вътрешни резерви за финансиране, както и своевременно установяване на кризисни събития вътре в предприятието.

Във връзка с гореизложеното проучване, стремежът към повишена ефективност на дейността на предприятията по водоснабдяване и канализация чрез провеждане на финансови одити и анализи, се явява актуален не само от научна перспектива, но и от гледна точка на практическото му значение. Недостатъчната теоретична разработка на посочените проблеми и голямата практическа насоченост и необходимост от решаването на тези проблеми, обуслови избора на темата на това изследване и нейната актуалност.

Актуалността на темата е очевидна, но трябва да подчертаем и факта, че в Казахстан няма научни разработки, статии и изследвания по този въпрос, освен правителствени съобщения и отчети за

¹ Програма за модернизация на жилищно-комуналното стопанство на Република Казахстан за периода 2011–2020 година. Утвърдена с Постановление № 473 на Правителството на Република Казахстан от 30 април 2011 година.

разработвани програми за по-нататъшно реформиране на жилищно-комуналната сфера.

Във връзка с тези въпроси, осигуряването на населението с качествена питейна вода във всички времена е било особено актуално за нашата страна, тъй като тя е една от най-маловодните държави по света. За практическото решение на проблемите по питейно водоснабдяване е разработена и приета отраслова програма „Питейни води за периода 2002–2010 година”, като отделно е предложена програма за развитие на системата за водоснабдяване и канализация в Република Казахстан до 2012–2020 година². Реализацията на програмите дава добър мултипликационен ефект, започват да се развиват националната строителна индустрия по производство на тръби от различен тип и диаметри, други строителни материали, необходими за системата за питейно водоснабдяване. Започва внедряване в производството на авангардни технологии за водо-очистване, водоснабдяване и водо-отвеждане, както и отчитане на водата.

Дисертационният труд е насочен към актуалните проблеми на развитие на жилищно-комуналната сфера, всички въпроси, свързани с текущата дейност и развитието на ЖКС: тарифната политика, финансирането, управлението, инвестиционната политика, качеството на предоставяните услуги и задължителното информационно обезпечение под формата на финансова отчетност, и тяхната взаимосвързаност.

Финансовият одит като една от най-важните функции на управление на отрасъла, в недостатъчен обем изпълнява основната информационна роля непосредствено за поставените цели на управлението. Информацията, която традиционно се включва във финансовата отчетност, в условията на пазарни взаимоотношения, не може в пълен обем да удовлетвори необходимостта на различните групи потребители. В информационния поток възниква необходимост от качествена финансова и управленческа информация за дейността на предприятията от жилищно-комуналното стопанство, по чиито данни да може не само да се вземат управленски решения за предприятието, но и да се използват данните за анализ на този отрасъл като цяло в страната.

В настоящата докторска дисертация повишено внимание е отделено на решението на въпросите, свързани с методиката и

² Програма за развитие на регионите до 2020 година. Утвърдена с постановление № 728 на Правителството на Република Казахстан от 28 юни 2014 година

организацията на финансовия одит и аналитичните процедури за финансова отчетност на предприятията от ЖКС в условията на модернизация и развитие на ВиК отрасъла. Наболелите въпроси, свързани с ефективното управление на ВиК отрасъла, трябва да бъдат изследвани в тяхната дълбочина и детайлност.

Финансовият одит и анализът на финансовите отчети са необходими: за приемане на управленски решения, анализ за обезпечението с финансови ресурси, целесъобразност и ефективност на тяхната разпределение и използване, платежоспособността на организацията, нейните финансови взаимоотношения с партньорите, диагностиката на тези показатели, които са необходими за ефективното управление на организацията.

В тази връзка, опитът за усъвършенстване на методиката за вътрешен одит и анализа на финансовите отчети, са определили изборът на темата на настоящото научно изследване.

2. Цел и задачи на изследването

Целта на докторската дисертация е научно обобщение на изследваните приложения на одита в страните с пазарна икономика, анализите за приложение и особеностите на развитие на одита в Казахстан и на тази основа единството на при разработване на организация за методика за одит и анализ на финансовата отчетност на предприятията от ЖКС по водоснабдяване и канализация. За постигане на заложените цели в работата са заложили и решения на следните научни и практически задачи:

- разкриване на икономическата природа на Държавните комунални предприятия и определяне на съвременни тенденции за тяхното по-нататъшно развитие;

- формулиране на критерии за оценка на отделните пера от финансовите отчети като главна информационна база на одита;

- обосновка и формулиране на задачите на одита на финансовата отчетност на организацията на съвременния етап на нейното развитие;

- изучаване на теоретико-методологичните аспекти на финансовия одит и анализа на финансовата отчетност;

- разкриване на значението на аналитичните процедури при финансовия одит на финансовите отчети;

- разработване и описание на методика за вътрешен одит и анализ на финансовите резултати за предприятията от ЖКС по водоснабдяване и канализация въз основа на обобщение на казахстанските стандарти за одиторски дейности и практики при одита;

– изследване на основните подходи към организирането и провеждането на финансов одит в държавни комунални предприятия на база на анализа на общоприети форми и методи за финансов контрол;

– анализиране на международния опит при одит и анализ на финансовата отчетност от гледна точка на възможностите за неговото използване и пътищата за адаптирането му към условията в Казахстан.

3. Предмет и обект на изследването

Предмет на изследването са методологичните, методически и организационни проблеми на одита на финансовата отчетност на организациите в Република Казахстан на съвременен етап.

Обект на изследването. В качеството на обект на изследването се явява финансовата отчетност на предприятия за водоснабдяване и канализация в Република България и Казахстан в условията на съвременната икономика.

4. Методология на изследването

За теоретична и методологична основа на докторското дисертационно изследване служат научни трудове на водещи чуждестранни и местни учени – икономисти в сферата на финансовата отчетност, одита и анализа на стопанската дейност, статии на местни и международни автори по въпросите на одита и анализа на финансовата отчетност, разкриващи закономерности в развитието на пазарната икономика. За решение на поставените в докторската дисертация задачи *са приложени общо-научни и частно научни методи на одита и анализа, сравнения и обобщения, използвани са нормативни документи.*

5. Ограничения на изследването

Дисертационната работа е разработена като са отчетени следните ограничения:

– Законодателно-нормативна база, литературни източници, Интернет-ресурси, текущи и достъпни към 2017 година;

– финансова отчетност на обектите на изследването се основават на разпоредбите на МСФО и МСС;

– изследването обхваща само направлението на ЖКС, свързано с предприятията за водоснабдяване и канализация в Република България и Казахстан за определен период.

Емпиричното изследване е извършено при спазване на следните ограничения:

✓ в рамките на териториалния обхват изследваните подразделения осъществяват своята дейност в големите градове на Казахстан; предприятията са избирани целенасочено и с тяхното явно съгласие;

✓ респонденти се явяват предприятия, осъществяващи контролируем комплекс икономически мероприятия по усъвършенстване управлението на отрасъла, включително техни подразделения.

✓ обзорът обхваща финансовите отчети на анализирания държавен дружества за периода 2014–2016 година, което дава възможност да се открият ключови моменти по отношение качеството на разкриваната финансова информация, реализацията и приложимостта на предписаните форми на отчетност в съответствие с МСФО, МСС и взаимовръзката с финансовите резултати;

✓ изследването няма за цел да обхваща всички аспекти на отчетността и анализира най-често разпространените практики.

6. Изследователски хипотези

В хода на изследването се формулират следните хипотези:

1. Законодателната база, регулираща одита в Република Казахстан, обезпечава неговото стандартизиране, формира единни принципи на неговото използване в банковата и търговската сфера. Въпреки това, в днешно време въпросите по организиране на вътрешния финансов одит на предприятията с държавно участие в капитала не са получили необходимото развитие.

2. Практиката за провеждане на одит на предприятията с държавно участие в капитала, се основава на единни национални стандарти и се регулира от специално създаден орган на държавното управление. В Казахстан към настоящия момент, няма завършен единен методологичен подход за изграждане на ефективна система за вътрешен финансов одит в сектора на управление на субсидирани средства. От това най-вече страдат ползвателите на одиторска информация, спада качеството на одита и като следствие, намалява качеството на управленческите решения, които са взети въз основа на информацията от одитите.

3. В съвременните условия, назрява необходимостта от научно разработване на методологии за изграждане и организация на системи за вътрешен финансов одит в сектора на интересите на държавното управление на Република Казахстан, които да позволят

да се премине към единно разбиране на същността на вътрешните финансови одити и основните направления на тяхната ефективност.

4. Необходимостта от създаване на научно обоснована основа за изграждане на система за вътрешен финансов одит в организации с държавно участие в Република Казахстан предопределя изборът на темата на дисертацията, нейната цел и задачи, обекти, методи, информационна база и насоките за използване на резултатите от изследването.

7. Аprobация

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита пред научно жури от катедра „Информатика и икономика“ при Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“. Части от дисертационния труд са обсъждани на научнопрактически конференции и са публикувани в специализирани научни издания.

Основните научно-теоретични положения и резултатите от научното изследване, приложени в докторската дисертация, са приети за внедряване в учебно-методическата работа на университета при изнасяне на лекции по различни дисциплини по специалността „Отчети и одит“ и са препоръчани да се използват в дейността по управление на ГКП „Алмати – Су“ и „Өскемен Водоканал“.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд се състои от 229 страници, включващи увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и 15 приложения. Съдържанието на всяка една от отделните глави е разпределено в отделни параграфи, в края на които има заключение. Основният текст съдържа 47 таблици и 8 фигури. Списъкът с използваните литературни източници наброява 121 заглавия на руски език.

Структурата на дисертационния труд включва:

СЪДЪРЖАНИЕ
СЪКРАЩЕНИЯ
ПРЕПРАТКИ КЪМ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ
ВЪВЕДЕНИЕ

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИ ОСНОВИ НА ОДИТА НА ФИНАНСОВАТА ОТЧЕТНОСТ В ДРУЖЕСТВАТА

1.1. Икономическо съдържание на финансовата отчетност в съответствие с изискванията на МСФО.

1.2. Финансовите отчети на организацията като информационна база на одита.

1.3. Финансов одит: особености и взаимовръзки с вътрешния одит.

ГЛАВА ВТОРА. ФИНАНСОВ ОДИТ – ФИНАНСОВА ОТЧЕТНОСТ НА ПРЕДПРИЯТИЯ ОТ СФЕРАТА НА ВОДОСНАБДЯВАНЕТО

2.1. Организационно-технически характеристики на дейността на предприятието и анализ на основните показатели на обектите на изследването ГКП „Алмати Су”, „Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД, „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД.

2.2. Финансов одит и анализ на финансовата отчетност в дружествата за водоснабдяване в Република Казахстан.

2.3. Методика и организация на вътрешния финансов одит във водоснабдителни дружества.

ГЛАВА ТРЕТА. ПЪТИЩА ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ОДИТА И АНАЛИЗА НА ФИНАНСОВАТА ОТЧЕТНОСТ В ДРУЖЕСТВА ПО ВОДОСНАБДЯВАНЕ

3.1. Световен опит в областта на одита и анализирането на финансовата отчетност

3.2. Диагностика на финансовата отчетност при водоснабдителните дружества

Заклучение

Литература

Приложения

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

В уводната част на дисертационния труд е обоснована актуалността на избраната тема. Представени са целите, задачите, обектът и предметът на изследването и научният апарат, посредством който ще се постигне доказване или отхвърляне на дефинираните изследователски тези и хипотези. Накрая са представени обхватът и ограничителните условия на изследването, както и използваната методология.

Глава първа. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИ ОСНОВИ НА ОДИТА НА ФИНАНСОВАТА ОТЧЕТНОСТ В ДРУЖЕСТВАТА

1.1. Икономическо съдържание на финансовата отчетност в съответствие с изискванията на МСФО

Привличането на чуждестранни инвеститори в икономиката на Република Казахстан наложи реформиране на първо място на системата за счетоводна отчетност и одит, като този процес започна с изучаване на водещия международен опит при в текущото счетоводство и подготовката на финансовите отчети.

Завършващ етап от отчетния процес на всеки стопански субект се явява съставянето на финансови отчети, които представляват сами по себе си система от показатели, характеризиращи неговата производствено-стопанска и финансова дейност за определен период.

Като пример от международната практика може да се посочи, че Федералната комисия по ценните книжа на САЩ въведе изискването всички предприятия, които са листвани на американските фондови борси да приемат Общоприетите счетоводни принципи (GAAP). Като резултат достоверността и надеждността на отчетната информация се повишиха, нарастна доверието към нея от страна на различните ползватели. Общоприетите счетоводни принципи (GAAP) обезпечават определено единство на подходите за водене на счетоводството и съставяне на финансовите отчети, като освен това, те гарантират тяхната съпоставимост с отчетността на други национални компании.

Идеята за стандартизация на отчетните процедури се реализира в рамките на унифициране на отчета, като се провежда от Съветът за международни счетоводни стандарти СМСС (Internatio-

nal Accounting Standards Committee, IASC), който разработва и публикува международни счетоводни стандарти – МСС (International Accounting Standards – IAS), и международни стандарти за финансово отчитане МСФО (International Financial Reporting Standards – IFRS). Същността на този подход конвергенция се състои в разработването на унифициран набор от стандарти, които се прилагат при всякакви ситуации във в различните държави ³.

Приоритетно място в системата на МСС/МСФО заема МСС 1 (IAS 1) “Представяне на финансовите отчети”. Този стандарт, бидейки първи, предопределя структурата и в значителна степен съдържанието на много други стандарти. Стандартът разкрива значението на финансовото отчитане, на понятието „финансово отчитане” се придава по-мощен смисъл: „... Финансовите отчети са структурирано представяне на информация за финансовото състояние и финансовите резултати от дейността в едно предприятие”⁴. *Следователно отчетът е* структурирано представяне на данни за стопанската дейност и финансовата позиция на дружеството на пазара. Главна цел на финансовите отчети е да удовлетворят потребностите на широк кръг ползватели на финансова информация, необходима за вземане на икономически решения.

Интегрирането на Казахстан в световната икономика свидетелства за необходимостта от включване на определени норми (или някои документи) на международни обществени организации в казахстанското законодателство, съответстващи на нашата икономика, и получаването им на статут на нормативни правни актове на Република Казахстан. *Ако анализираме нормативната база, то от 01.01.2008 година на територията на Република Казахстан действат следните документи на реформираната национална система за счетоводство и отчитане:* 1) Закон на РК „За счетоводството и финансовите отчети” от 28.02.2007 г. № 234-III. 2) *Национални стандарти за финансовите отчети*, утвърдени и приети от 31.01.2013 година № 50. 3) МСС/МСФО и разясненията към тях: *Международни счетоводни стандарти* (МСС - IAS); *Международни стандарти за финансово отчитане* (МСФО - IFRS); свързаните с тях тълкувания и разяснения ПКИ (SIC и IFRIC); 4) *Международни одиторски стандарт* (МОС). *Необходимо е да се отбележи, че посочените документи се разглеждат като две групи, имащи*

³ В. Ф. Палий. Международни счетоводни стандарти и финансово отчитане. – М.:ИНФРА-М, 2006.

⁴ Международен стандарт за финансово отчитане (IAS) 1 „Представяне на финансовите отчети” (към 01.01.2015)

различен юридически статут: статут на нормативни правни актове и статут на препоръки, от което възникват определени въпроси при практическото използване на МСС/МСФО и МОС в страната.

Годишният финансов отчет, в съответствие със Закона на Република Казахстан „За счетоводството и финансовите отчети” с последващи изменения и допълнения от 28.02.2007 г., чл. 15 включва: 1) Счетоводен баланс; 2) Отчет за приходите и разходите; 3) Отчет за движението на паричните потоци; 4) Отчет за измененията в капитала; 5) Пояснителни бележки⁵.

По този начин, икономическото съдържание на финансовите отчети разкрива показателите, характеризиращи дейността на стопанските предприятия. Резултатите от теоретичното обобщение на въпросите на финансовото отчитане свидетелстват за необходимостта от по-задълбочено изследване на неговата същност, съответно в практиката в сферата на водоснабдяването, което е предмет на разглеждане в следващите глави на дисертацията.

1.2. Финансовите отчети на предприятието като информационна база на одита

Трансформацията на казахстанската счетоводна отчетност в съответствие с изискванията на международните стандарти се явява един от значимите фактори за интегриране на страната в световната икономика⁶.

Финансовото отчитане се изготвя по данни от финансовите отчети, като в него се отразяват финансовите резултати от минали събития, като съдържа и основна информация за приети инвестиционни решения, например, за банкова информация по предоставени кредити, оценка на бъдещи парични потоци, ресурси и задължения на субекта към определена дата.

Не трябва да се забравя факта, че необходимостта от провеждане на одита се основава на интересите на ползвателите на финансовите отчети.

Изхождайки от същността на информационната функция, по наше мнение, финансовите отчети следва да се разглеждат като основен информационен източник за провеждане на одита. Например одитори, на основание на сключен договор, проучват финансо-

⁵ Закон на Република Казахстан “За счетоводството и финансовите отчети” (от 28.02.2007 г., с последващи допълнения и изменения).

⁶ Э.О. Нурсейтов, Д.Э Нурсейтов. МСФО и ГАПП: счетоводство и отчетност. - М.:ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. -328 с. Пътеводител по международни и национални стандарти за финансово отчитане. - Алмати, ТОО «Союз Эксперт Инфо», 2008, -208 с.

вите отчети с цел изразяване на становище, под формата на одиторски доклад, относно пълнотата и достоверността, съответствието със счетоводните политики, действащото законодателство и утвърдените национални стандарти. По този начин, одитът на финансовите отчети в условията на пазарна икономика се явява едно от най-необходимите звена, създаващи хармонични отношения между участниците на пазара. Като правило, извършването на одита и анализа на финансовите отчети, безусловно, е продължителен процес.

Анализирайки ролята на финансовите отчети като информационен източник за одита и анализа, ние считаме за целесъобразно да обособим счетоводния баланс, като основна база данни за извършване на одита и анализа, дотолкова, доколкото от баланса се определя каква имуществена маса, т.е. какъв капитал притежава собственика.

Като потребители на финансовата информация в специализираната литература и нормативната база могат да се очертаят следните групи (таблица 1.1)⁷

Таблица 1.1. Ползватели на финансова информация

Първа група	Администрация и собственици на дружества, които носят пълна отговорност за управлението на дейността на стопанския субект и достигане на поставените пред него цели. Техните финансови интереси се заключават в максимизиране на ръста на капитала и разширяване на пазара за реализация на продукцията (работите, услугите) и дългосрочни перспективи пред развитието на дружеството
Втора група	Настоящи и потенциални инвеститори и кредитори. Ако инвеститорите, анализирайки счетоводната информация, се опитват да определят, дали се разпределят дивиденди при инвестиции в даденото дружество, то кредиторите се интересуват, има ли парични средства за изплащане на лихвите и своевременно погасяване на поети кредитни задължения, и доколко компанията е способна да генерира оборотни средства.
Трета група	Държавни органи на управление и контрол (фискални служби), чийто интереси се изразяват в събиране на данъци, такси и други задължителни плащания за попълване на приходната част на бюджета
Четвърта група	Заинтересовани лица от информацията на дружеството: – купувачи, когато имат дългосрочни споразумения или зависят от дадения субект;

⁷ Ш.М. Торшаева. Принципи на счетоводството, Караганда 2006г., с. 297, с. 30

	<p>– работници, които разчитат на обезпечение за заработеното си възнаграждение и пенсии, социални помощи, както и за възможностите за по-нататъшна работа на граждански договор;</p> <p>– общественоста, която се надява субектът да внася в местната икономика различни средства, включително постъпления от данъци и други плащания в местния бюджет, да осигурява заетост на населението, стабилност на цените на стоките (работите, услугите), благоустройство на населените места и поддържане на местните доставчици, производители.</p>
<p>*Забележка. Съставено от автора на основание на посочения източник</p>	

В процеса на одита и анализа на база баланса се отчитат финансовите резултати от дейността на дружеството под формата на нарастване на капитала за отчетния период. Посочената форма на отчитане заслужава особено внимание, тъй като правилно съставеният баланс се основава на следните изисквания:

а) информацията по перата, предоставени в баланса към началото на периода, трябва да съответства на тази за предходния период;

б) посочените пера в баланса към отчетната дата трябва да бъдат обосновани от резултатите от инвентаризацията;

в) сумите по перата от баланса по отделните разчети – финансови, данъчни и банкови трябва да бъдат съгласувани с тях и да са тъждествени;

г) информацията от крайния баланс трябва да съответства на оборотите и остатъците по сметките в Главната книга или другите съответни счетоводни регистри към датата на представяне.

В казахстанската практика счетоводният баланс е основна форма на финансова отчетност, а международната практика отдава предпочитанията си към отчета за приходите и разходите.

Пристъпвайки към одита на финансовите отчети, одиторът е длъжен да бъде сигурен, че при съставянето са спазени заложените изисквания на законодателната база, тъй като достоверността на финансовите отчети се потвърждава в общата част на одиторския доклад.

Одитът на финансовите отчети и оценката за финансовото състояние на дружеството в определена степен се явява ново явление в националната икономическа теория и практика за счетоводно отчитане, тъй като това е свързано с изискванията на международните стандарти.

Обобщавайки гореизложеното, можем да отделим основните изисквания, които трябва да се прилагат при отчитането: обективно и точно отразяване на действителните резултати от дейността на дружеството; строга съгласуваност на всички показатели; съгласуване на счетоводната и оперативно-статистическата отчетност; спазване на методологичните и други изисквания. Имайки предвид, че финансовите отчети съдържат в най-голяма степен пълна информация за дейността на дружеството, това позволява всестранно и щателно извършване на одит на финансовите отчети и даване на препоръки във връзка с открити скрити резерви за тяхното усъвършенстване. По този начин, одитът се базира на системата за икономическа информация, която се явява основа за оптимални управленски решения, и както посочихме по-рано, това потвърждава достоверността на финансовите отчети.

1.3. Финансов одит: особености и взаимовръзка с вътрешния одит

Финансовият одит – това е одит в класическото му значение, тоест проверка на финансовите отчети и изразяване на становище за тяхната достоверност. В зависимост от това, дали одитът на отчетите на компанията се извършва от независим одитор или от собствени сътрудници, е прието да се разграничат двата вида одит – външен и вътрешен.

В Казахстан от услугите на външни одитори се ползват основно по-големите компании. Междувременно, законът въвежда понятието задължителен одит, съгласно което редица дружества се задължават да извършат одит на финансовите отчети.

Финансовият одит включва в себе си няколко действия: пълна оценка на финансовото състояние на компанията; експертиза на ефективността на работата на компанията и финансовите резултати от нейната дейност; проучване и анализ на финансово-икономическата стратегия на компанията; изследване на стабилността, платежоспособността и ликвидността на предприятието; прогнозиране на перспективите и ефективността на стопанската дейност; разработване на препоръки за усъвършенстване на финансовите стратегии. В тази връзка се извършва изследване на активите и пасивите, приходите и разходите по всички видове дейности, проучва се влиянието на отделните фактори на счетоводните политики и характера на движението на финансовите средства, сравняват се прогнозите на ръководството и реалните перспективи, които се

изчисляват като се изхожда от нивото на приходите и общото финансово състояние на предприятието

Финансовият одит съдържа в себе си няколко елемента – анализ на счетоводната и финансова отчетност, нейната проверка за съответствие със законодателните норми и стандарти. Най-общо, на база на проверката се формира доклад – официален документ, който оценява достоверността на отчетите на предприятието. Този доклад съдържа изчерпателни данни за всички нарушения и пропуски, които са били открити в резултат на извършване на финансов одит. Те се класифицират в съответствие с изискванията на законодателството. Освен това, в този документ се съдържат и препоръки на специалистите-одитори за намаляване на финансовите рискове.

От научна гледна точка, въпросите по усъвършенстване на одита на първо място предполагат неговото теоретично осмисляне. Същността на одита в Казахстан е изяснена в контекста на задълбочено изучаване на международните практики и неговото развитие в отделните страни.

На база на разгледаната специализирана икономическа литература, предлагаме собствен *вариант на определение*, одитът – това е специализиран отрасъл на знанието, чието развитие като наука се обуславя от обективните нужди и определени условия, присъщи за появата на всеки един нов отрасъл на научното знание. Посоченото определение за одиторската дейност не е изчерпателно, тъй като в него се отразява само едно, било то и най-важно, направление – счетоводния одит.

Опирайки се на гореизложеното определение, по наше мнение терминът „одит на финансовите отчети“ предполага изразяване на мнение за достоверност и степен на точност на данните, съдържащи се във финансовите отчети. Отчитайки казаното по-горе, дружествата, занимаващи се с водоснабдяване и канализация като обект на естествения монопол, подлежат на задължителен одит.

На база на проучената икономическа литература и законодателно-нормативна база на Република Казахстан, по наше мнение, задължителният одит е ежегодно планирана проверка на финансовите отчети на дружеството към определена дата, на база на списъка с дружества, подлежащи на такава проверка, утвърден от действащото законодателство. *При извършване на задължителен одит е необходимо да се отличат следните особености:* той се провежда само от одиторски дружества, а не от отделни индивидуални одитори; ако в предоставената информация има сведения,

съдържащи държавна тайна, то в тази точка трябва да се следват изискванията на приложимото законодателство; при осъществяване на дадения одит, одиторското дружество трябва да има застраховка за риска от отговорност за нарушаване на подписания договор.

Предмет на изследване на дисертационния труд се явява организацията на финансов одит, поради това по-долу бихме искали да представим нашето разбиране за неговата същност. Под понятието "финансов одит" се подразбира комплексна проверка на икономическото състояние на дружеството, както и оценка на перспективите за неговото развитие. В съвременната национална практика финансов одит често се разглежда като твърде тясно понятие, обикновено включващо само класическия одит на финансовите отчети. По мнение на експерти, независимият финансов одит представлява възможност за обективна оценка на дейността на предприятието. Одиторите са призвани да помогнат на собственика на предприятието, както и на други заинтересовани лица, обективно да оценят общата финансова ефективност на бизнеса. В този случай, даденият вид одит се явява основен инструмент и неотменим елемент от общия финансов анализ.

Важно е да се отбележи, че финансовият одит включва следната последователност:

- комплексна оценка на финансовото състояние на предприятието;
- проучване на ефективността на работата на компанията, както и нейните финансови показатели от дейността;
- подробен анализ на използваните финансово-икономически стратегии;
- проучване на стабилността, платежоспособността и ликвидността на предприятието;
- оценка на перспективите за увеличение на деловата активност, както и ефективността от стопанската дейност на организацията;
- препоръки по оптимизация на финансовата стратегия за конкретното предприятие.

В последните години в Казахстан, вътрешният финансов одит получава разпространение в транснационалните компании и сред едрите предприятия от промишлеността с чуждестранен капитал, които имат сложна структура на производство.

На база на проучената специализирана литература по вътрешен одит, можем да отбележим, че посоченият вид одит се възприема добре в международната практика. Действащата практика в

САЩ, потвърждава голямата роля на вътрешния одит, където законодателният орган – Институтът на вътрешните одитори – периодически преработва стандартите за професионална практика при вътрешни одити, адаптирайки ги към съвременните нужди и изисквания.⁸

Ако говорим за целите на вътрешния одит на дадено дружество, по мнението на някои специалисти, службата за вътрешен одит се създава, за да може с нейна помощ дружеството успешно да се конкурира на пазара. Абсолютно същата цел преследва и администрацията на дружеството, и в тази връзка, целта не може да бъде приета като специална.

Всичко отбелязано по-горе, несъмнено е вярно, но в контекста на взаимодействие на външния с вътрешния одит, тези цели не са определящи. За външния одит най-важна е целта, състояща се в осигуряване на достоверност на съответните финансови отчети. Като правило, външният одитор може да използва резултатите от работата по вътрешния одит. В крайна сметка, ефективният вътрешен одит може да доведе до намаляване на разходите на компанията за външен одит.

Ако погледнем на външния одит по-мощно, то неговата основна цел е обезпечаване и потвърждаване на достоверността на представените финансови отчети, а целта на вътрешния одит е насочена към оперативното разкриване на текущите проблеми и обезпечаване на ефективното управление във всички подразделения на дружеството.

По този начин, отбелязваме, че функцията на вътрешния одит не се ограничава само до функциите за контрол на финансово-стопанската дейност на дружеството, а тя участва при изработването на препоръки за рационалното използване на ресурси, които да доведат до увеличение на печалбата от дейността на дружеството.

Ю.Н. Воропаев свежда множеството причислени функции към четири основни направления в дейността на вътрешните одитори: оценка и контрол на ефективността на системите за управление; одит за правилност; консултантска дейност; функции, свързани с външния контрол и оценка на дейността на дружеството⁹. Главен критерий за обективност на вътрешния одит се явява неговата степен на независимост в структурата на управление на дружеството.

⁸ Л.В. Сотникова. Оценка на състоянието на вътрешния одит: Практическо пособие / Л.В. Сотникова. - М.: Юнити, 2005. — 143 с.

⁹ Ю.Н. Воропаев. Оценка на вътрешния контрол. // Счетоводство. 1996, № 8. – с. 191.

По наше мнение, отделът за вътрешен одит представлява самостоятелно подразделение за управление, което се създава с цел проверка на ефективността на методите и процедурите за контрол, които се осъществяват в дружеството, и за оказване на непосредствена помощ на администрацията в контрола върху работата на всички подразделения и защита на правните имуществени интереси на собствениците.

По-нататък в нашата разработка, предлагаме организация на отдел за вътрешен одит (наричана по-нататък ОВО) с разработени документи за обектите на нашето изследване.

В обсега на въпросите, които се решават от вътрешния одит, могат да попаднат и други организационно-управленски, правни, технологични, технико-икономически и други задачи, свързани със спецификата на конкретния вид дейност на организацията. По наше мнение, службата за вътрешен одит заема междинно място между висшето ръководство и собственика и низшите звена на ръководство, осъществяващи контрол на своето ниво, като в таблица 1.2 прилагаме взаимовръзките на ОВО с подразделенията на дружеството.

Таблица 1.2. Основни елементи свързващи вътрешния финансов одит с подразделенията на дружеството

Наименование на отдела	Елементи на взаимовръзка с подразделенията на организацията
Висше ръководство	Отделът за вътрешен одит (ОВО) получава документацията на ръководството за изпълнение под формата на: заповеди, разпоредби, указания, планове. Предоставя резултатите от извършената работа под формата на: проверки, анализи, оценки за дейността на организацията, предоставя препоръки и изготвя заключения.
Търговски отдел	ОВО осъществява контрол на материално-техническото обезпечение, определя ефективността на осъществените сделки, проверява вътрешните отчети за разходите, движението на стоково-материалните запаси (СМЗ), осъществява консултации по оформяне на договори и т.н..
Отдел „Снабдяване“	Основната функция на ОВО в този отдел се заключава в контрол на движението на СМЗ, на база на изписване и заприходяване на стоково-материални запаси.
Производствено подразделение	ОВО работи в тясно сътрудничество с посоченото подразделение. Към основните елементи за проверка се отнасят: производствените отчети, сравнението на реално произведената продукция с планираната, контролира се спазването на разходните норми и допустимите производствени загуби, проверява се

	воденето на дневниците по надзор и качество, предоставят се резултатите на висшето ръководство, дава се информация за изменения на нормите, разчетите за себестойност на произведената продукция и т.н..
Планово-икономически отдел	ОВО контролира съответствието на действащите норми, извършва проверка и сверява отчетите по производствената, финансова и търговска дейност, анализира плановите цени за пускане на продукция.
Отдел „Счетоводно обслужване“	ОВО извършва проверка на документацията, потвърждава съответствието на изискванията на счетоводната, финансова, статистическа, данъч-на отчетност и др., предоставя резултатите от извършени инвентаризации, извършените анализи, консултира при промени в данъчния кодекс, в счетоводната дейност и финансовата отчетност.
*Забележка – разработено от автора на база на проучена икономическа литература	

В днешно време усъвършенстването на вътрешния одит се явява един от способите за повишаване на ефективността на системата за управление на предприятието. Следователно от вътрешен одит се *нуждаят дружества, които имат*: а) сложна организационна структура; б) онези, които осъществяват финансово-стопански операции при взаимодействие с други икономически субекти.

По отношение на взаимовръзката между вътрешния и външния одит може да се обобщи:

Първо, външният одит традиционно е ориентиран към потвърждаване на достоверността на финансовите отчети на дружеството и се фокусира върху действия и събития, които могат да окажат материално въздействие върху отчетността на компанията. Вътрешният одит е насочен към оценка на съществуващата система за вътрешен контрол на дружеството и ефективността на различните му подразделения – производство, маркетинг, продажба, финанси и др.

Второ, външният одит служи на интересите на клиентите на дружеството в най-широкия смисъл на този термин – доставчици, потребители, кредитори, данъчни органи.

Следващият фактор, обединяващ вътрешния и външния одит е информационната база на тяхната дейност. За тях тя се явява единна: вътрешните и външните одитори при проверката използват едни и същи данни от счетоводството и отчетите.

В днешно време националния вътрешен одит съществено се отличава не само от външния одит, но и от вътрешния одит, който се

предлага от чуждестранните колеги. Следва да *отбележим главното от тези различия*: независимостта на вътрешния одитор е условна, дотолкова, доколкото е определена неговата подчиненост в дружеството непосредствено на висшето ръководство, управителния съвет или събранието на акционерите. Отчитайки различията на вътрешния одит отбелязваме, че не са преработени, както законодателните, така и етичните норми, регламентиращи степента на независимост на вътрешните одитори от непосредственото влияние на ръководството на предприятието и неговите подразделения. Освен това, не са разработени и професионални стандарти за дейността на вътрешните одитори. Особено значение трябва да се придаде на разработването на вътрешно фирмени стандарти, което да позволи осигуряването на единен подход към одиторските проверки в конкретната одиторска фирма въз основа на единни методики, и, следователно, намаляване на одиторския риск. Няма единни изисквания за професионалния и образователния ценз на вътрешните одитори.

Практиката показва, че основна причина за отказа на външните одитори да използват работата на вътрешните одитори, не се състои в това, че вътрешните одитори работят неефективно, а в това, че фактически изпълняваните от тях функции не са свързани с обезпечаване на достоверността на финансовите отчети.

Положителният ефект от работата на отдела за вътрешен одит се заключава в следното:

– дава възможност на външните одитори да не правят детайлна проверка, тъй като външният одитор може в определена степен да се довери на вътрешните одитори по отношение на разкрити грешки и нарушения. При това съществено се намалява загубата на време за проверка във връзка със съкращение на обема на независимите процедури;

– повишава се степента на надеждност на системата за вътрешен контрол на проверяваната организация (дружество) и, следователно, влияе на оценката на одиторския риск, поеман от външните одитори.

За усъвършенстване на одита можем да отбележим следното: а) организиране в съответствие с изискванията на МОС: вътрешен одит при подготовката на финансовите отчети и усъвършенстване на независимия одит; б) сътрудничество между тези направления на одита; в) повишаване на ефективността и качеството при предоставяне на одиторски услуги.

За реализация на поставените задачи, е необходимо да се изпълни следното:

а) да се усъвършенства нормативно-правната база, регламентираща одита;

б) да се разработи програма за подготовка на одиторски кадри, с по-нататъшно и непрекъснато повишение на тяхната квалификация;

в) да се повиши качеството на предоставяне на одиторски услуги и да се подобри техния контрол;

г) във всички големи организации, предприятия с държавно участие да се организира отдел за вътрешен одит.

В заключение бихме желали да отбележим, че за да определим ролята и значението на финансовите отчети, тяхното икономическо съдържание, основните категории и понятия, необходимостта от вътрешен финансов одит за предприятията, занимаващи се с водоснабдяване, по-натък ще разгледаме организацията на финансовия одит и анализа на финансовите отчети на предприятията за водоснабдяване.

Глава втора. ФИНАНСОВ ОДИТ – ФИНАНСОВА ОТЧЕТНОСТ НА ПРЕДПРИЯТИЯ ОТ СФЕРАТА НА ВОДОСНАБДЯВАНЕТО

2.1. Организационно-технически характеристики на дейността на предприятието и анализ на основните показатели на обектите на изследването ГКП „Алмати Су”, „Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД, „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД

Проучвайки икономическата литература и разглеждайки определени варианти, предлагаме следния ред на икономически анализ на показателите на предприятията по групи (блокове), така както са приложени в таблица 2.1.

Таблица 2.1. Икономически анализ на показателите на предприятията

	Анализ на ТЕП на предприятието	До какво води това
Блок 1	Анализ на продажбите и услугите и обем на производството	Изменението в обемите на предоставяните услуги показва наличието на конкуренция в дадения отрасъл и във връзка с това е необходимо да се отдели повишено внимание на качеството, вида на оказваните услуги и да се проучи структурата на услугите и тяхното влияние върху себестойността на предоставяните услуги по водоснабдяване; да се разкрие съдържанието на процеса на производ-

		ство и реализация; да се определят показатели за обема произведена и реализирана продукция; да се установят задачи и източници за анализ на обема на производството и продажбите на продукцията; да се проучи динамиката на производство и реализация на продукцията; да се анализират факторите, влияещи върху изпълнението на производствената програма, и факторите за формиране на приходи от продажби; да се разкрият резерви в ръста на обема на производство и реализацията на продукцията и препоръки по тяхното използване.
Блок 2	Анализ на използваните основни производствени фондове	показва, способността на предприятието да поддържа ниво на собствен оборотен капитал и да попълва оборотни средства в случай на необходимост за сметка на собствени източници; показва размера на печалбата, причислящ се към единица стойност на основните производствени средства на предприятието
Блок 3	Анализ на използването на труда и ФОТ	оценка на обезпечеността на предприятието с трудови ресурси и движението на работната сила; оценка на ефективността на използване на работното време; проучване на производителността на труда; проучване на разходите за работни заплати.
Блок 4	Анализ на разходите и себестойността	анализът на себестойността на продукцията от гледна точка на отделните пера и еднородните икономически елементи позволява да се определи размера на икономите и преразхода по отделните видове разходи и съдейства за намиране на резерви за намаляване себестойността на продукцията (работите, услугите)
Блок 5	Анализ на използването на материалните ресурси	анализът на себестойността на продукцията от гледна точка на отделните пера и еднородните икономически елементи позволява да се определи размера на икономите и преразхода по отделните видове разходи и съдейства за намиране на резерви за намаляване себестойността на продукцията (работите, услугите)
Блок 6	Анализ на печалбата и рентабилността на продажбите	печалбата се явява най-важната икономическа категория и основна цел на дейността на всяко едно търговско дружество. Печалбата се характеризира с достигнатия от предприятието резултат (ефект) в съответния размер.
Забележка: съставено от автора на база на проучени източници		

Отчетена е спецификата на дейността на разглежданите предприятия, въз основа на дадените анализирани тарифи за услуги по водоснабдяване по групи потребители: I – тарифа (с ДДС) л/м³ 0,28 л; II – тарифа (с ДДС) л/м³ 0,76л. Тарифите на услуги по водоснабдяване в Република Казахстан за разглежданите периоди не са се променяли, като това е свързано с факта, че тарифите се регулират от Комитета по регулация на естествените монополи, защита на конкуренцията и правата на потребителите към Министерството на националната икономика на Република Казахстан (наричани по-нататък КРЕМ и ЗК).¹⁰

Разкривайки дейността на изследваните предприятия, анализираме обема на предоставяните услуги, техния вид, обема на реализация на услугите, състава на разходите и ефективността на използване на средствата за труд. Всички обекти на изследване предоставят такива видове услуги като водоснабдяване и канализация за периода 2014–2016 г. посочени в таблица 2.2.

Таблица 2.2. Обем предоставени услуги за периода 2014–2016 г. по водоснабдяване

Показатели	ГКП «Холдинг Алмати Су»			„Водоснабдяване и канализация – Бургас“ ЕАД			„Водоснабдяване и канализация – Сливен“ ООД		
	Години, хил. лева ¹¹ ,		разл. (+/-)	Години, хил. лева		разл. (+/-)	Години, хил. лева		разл. (+/-)
	2015	2016	2015/2016	2015	2016	2015/2016	2015	2016	2015/2016
Обем на (доходите) от реализация на услуги	7277,95	10628,80	3350,85	45123	47124	2001	12548	11500	-1048
в това число: по 1 група население (75%)	5458,46	7971,60	2513,14	-	-	-	-	-	-
Услуги на клиенти				44291	46384	2093	11175	10669	-506
по 2 група - други потребители	1819,49	2657,20	837,71	-	-	-	-	-	-
Други услуги	-	-		832	740	-92	1373	831	-542

Забележка: по данни на ГКП „Холдинг Алмати Су“, „Водоснабдяване и канализация – Бургас“ ЕАД, „Водоснабдяване и канализация – Сливен“ ООД

¹⁰ Финансови отчети на изследваните обекти за периода 2014- 2016 година.

¹¹ Всички суми в изследването са конвертирани в български лева с цел постигане на съпоставимост.

Обемите услуги по водоснабдяване в Република България, показани в таблица 2.2 в частност по отношение на разглежданите дружества, свидетелстват за ръст на услугите по водоснабдяване при „Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД с +2001 хил. лева и намаляване на услугите на „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД с -1048 хил. лева. Освен това, приложената таблица 2.2 показва, че за 2015 г. до 2016 г. ГКП „Холдинг Алмати Су” увеличава обема на предоставяните услуги по водоснабдяване общо с +3350,85 хил. лева, (от които за населението с 2513,14 хил. лева, а за другите потребители с 837,71 хил. лева).

В заключение отбелязваме, че при анализ на обема и видовете предоставяни услуги е необходимо да се отчита спецификата на дружествата, предоставящи услуги по водоснабдяване и канализация в Република Казахстан и България, които зависят от гъстотата на населението, броя обслужвани физически и юридически лица, от показателите на финансовите отчети и обекта на изследването.

Един от важните раздели на управленския анализ на дейността на промишлени предприятия е проучването на себестойността на произведената и реализирана продукция. В нашия случай себестойността се явява част от стойността на предоставяните услуги и показва колко струва на предприятието производството на предоставяните услуги. По-нататък следва да разгледаме, как е изпълнен плана за себестойността на всички услуги от гледна точка на отделните пера и да определим по кои пера имаме икономия, и по кои – преразход, като съответните данни са представени в таблица 2.3.

Таблица 2.3. Състав на разходите по предоставяни услуги по обекти на изследването

Показатели	ГКП „Холдинг Алмати Су”			„Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД			„Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД		
	Години, х.лв		разлика,(+/-)	Години, х.лв		Години, х.лв	разлика,(+/-)		Години, х.лв
	2015	2016	2015/2016	2015	2016	2015/2016	2015	2016	2015/2016
Материални разходи	2552,2	4956,60	+2404,38	11509	11335	-174	4664	4485	-179
Суровини материали	12,81	24,34	+11,53	4684	4331	-353	235	198	-37
ГСМ	0,75	1,43	+0,68	1298	1323	25	370	326	-44
Топливо	1,79	3,40	+1,61						

Закупувана енергия	612,94	1218,27	+605,34	5108	5169	61	3372	3430	58
Услуги по подаване на вода по разпределителните мрежи	1923,92	3709,15	+1785,23	419	512	93	219	120	-99
други				-			417	364	-53
Лабораторни материали	-	-		-			18	16	-2
Канцеларски материали	-	-		-			33	31	-2
Разходи за заплати и соц. осигуровки	699,88	1383,47	+683,59	14900	15486	568	4506	4520	14
Амортизация	402,75	765,23	+362,48	4525	4000	-525	1712	905	-807
Ремонт	191,86	364,53	+172,67	3402	4338	936	51	359	308
Други	249,90	474,80	+224,91	1411	519	-892	653	630	-23
Външни разходи	288,19	547,56	+259,37	10742	9768	-974	2556	2529	-27
Общо разходи	4384,79	8038,69	+3653,90	46489	45446	-1043	14142	13428	-714

Забележка: по данни на ГКП „Холдинг Алмати Су”, „Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД, „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД

Материалните разходи на предприятието ГКП „Холдинг Алмати Су” са се увеличили в сравнение с предвидените с +2404,38 х. лв., като това увеличение оказва влияние върху себестойността на продукцията, която нараства с +3653,90 х. лв. (таб. 2.3). При българските компании се наблюдава намаление на себестойността на услугите по общите показатели, но доходите от предоставените услуги са по-ниски от себестойността, като тези изменения означават неплатжеспособност на потребителите. При предприятията предоставящи услуги по водоснабдяване и канализация делът на материалните разходи съставлява от 25% до 46% при трите анализирани компании.

За оценка степента на ефективност на финансово-стопанската дейност се приема показателят рентабилност, характеризиращ доходността по нива, които са определени по-долу в таблица 2.4.

**Таблица 2.4. Динамика на финансовите резултати на ГКП
„Холдинг Алмати Су”, „Водоснабдяване и канализация – Бургас”
ЕАД, „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД**

Показатели	ГКП „Холдинг Алмати Су”			„Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД			„Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД		
	Години, х.лв.		разл, (+/-)	Години, х.лв.		Години, х.лв.	разл, (+/-)		Години, х.лв.
	2015	2016	2015/2016	2015	2016	2015/2016	2015	2016	2015/2016
Приход	7277,95	10628,80	-3350,85	45123	47124	2001	12548	11500	-1048
Себестойност на продажбите	4384,79	8038,70	-3653,90	-	-	-	-	-	-
Брутна печалба (загуба)	2893,16	2590,11	303,05	45123	47124	2001	12548	11500	-1048
Разходи за реализация на продукцията и предоставяне на услуги	-	-	-	(34336)	(35159)	793	(14143)	(13428)	-715
Административн и разходи	1025,61	1181,26	-155,65	(10742)	(9768)	-974	-	-	-
Други разходи	-	-	-	(1411)	(519)	-892	-	-	-
Общо разходи	-	-	-	46489	45446	-1043	(14142)	(13428)	-714
Приходи от финансираня	-	-	-	478	550	72	-	-	-
Печалба (загуба) от продажби	1867,55	1408,85	458,70	-	-	-	-	-	-
Лихви за изплащане	105,74	0	105,74	(508)	(333)	-175	(7)	(14)	7
Други приходи	4,59	0	4,59	83	71	-12	-	-	-
Други разходи	424,37	0	424,37	-	-	-	-	-	-
Печалба (загуба) преди данъчно облагане	1342,03	1408,85	-66,82	2874	2975	101	(1601)	(1942)	341
Текущ данък върху печалбата	255,67	287,62	-31,95	(446)	(200)	-246	5	32	27
Чиста печалба (загуба) за периода преди отчитане дела на миноритарните акционери	1086,36	1121,23	-34,87	2428	2775	347	(1596)	(1910)	314

Миноритарни акционери	-	-	-	(140)	(26)	-114	-	-	-
Обща печалба (обща загуба) за периода	1086,36	1121,23	-34,87	2428	2749	+321	(1596)	(1910)	-314

Забележка: по данни на ГКП „Холдинг Алмати Су”, „Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД, „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД

Приложената таблица 2.4 подробно описва перата по разходи и приходи на трите компании. Като положителна се откроява рентабилната дейност на ГКП „Холдинг Алмати Су”, въпреки, че за 2016 г. печалбата намалява с -34,87 хил. лв, като в същото време „Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД показва увеличение на печалбата с +321 хил. лева, а „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД за анализирани години показва тенденция към увеличение на загубите с 314 хил. лв. Наблюдава се увеличение на показателя рентабилност от получената печалба при ГКП „Холдинг Алмати Су”, което говори положително за финансовото състояние на предприятието.

На основание на получените данни, можем да направим изводи за положителната финансово-икономическа дейност на ГКП „Холдинг Алмати Су”, „Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД и „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД за разглеждания период от време.

2.2. Финансов одит и анализ на финансовите отчети в дружествата за водоснабдяване в Република Казахстан

Финансовите отчети представляват интерес не само за управленческия персонал на компанията, но и за всички ползватели, одитът предвижда механизъм за защита на техните интереси от невярно представяне на дейността на даденото предприятие.

По наше мнение методиката на одита е съвкупност от финансови и икономически процедури, под формата на аритметични разчети, математически модели, сравнения за обосноваване на изразеното мнение за достоверността на финансовите отчети.

За разлика от комплексния одит, изследването на определени елементи, съставляващи финансовите отчети или раздели на счетоводните отчети, следва да се определи като методика за провеждане на одита. Следователно, именно одитът на финансовите отчети трябва да се отдели от всички останали видове, като данъчен, екологичен, кадрови, технически, одит на ефективността и качеството и т.н.

Цялата получена информация се потвърждава с одиторски доказателства, като те се явяват основни елементи от методологията на одиторската дейност. В МОС 500 „Одиторски доказателства” са предвидени пет вида „процедури за получаване на одиторски доказателства”: 1) фактическа проверка, 2) наблюдение, 3) запитване и потвърждение, 4) повторно изчисление, 5) аналитични процедури.¹²

Въз основа на проучената специализирана литература се установи, че сред одиторските процедури се отличават и одиторски процедури по същество. Те се отнасят непосредствено към проверката на водене на счетоводството и достоверността на финансовите отчети.

За изследвания обект е предложена следната методика за провеждане на одит на финансовите отчети, която включва:

- 1) планиране провеждането на одита МОС 300 „Планиране”;
- 2) основни направления и процедури на одита;
- 3) оформяне на резултатите от одита.

За изследвания обект *разработихме и предоставихме план за одит*, в който се определят организационните методи за проверка: обем на работите, срокове и график на одита на отделните подразделения на дружеството, сведения за реда на тяхната проверка (*приложение 5,6,7,8,9,10 към дисертацията*).

За включване в одита на финансовите отчети за предприятия от сферата на водоснабдяването, на първо място, е предложено да се проведе одит на подразделенията, които работят на загуба, надхвърляйки лимита на разходите, за които съществуват факти за невярно начисляване на данъците, признаци за неблагоприятни отклонения, включително измами и др., т.е. отдели, които имат нужда от помощ. В процеса на планиране на одита на финансовите отчети ние проучихме: организационната структура на субекта; взаимосвързаност на подразделенията с външни структури; юридически задължения, договори, контракти, споразумения; финансова отчетност; вътрешни правилници и инструкции на организацията; график на документооборота; организация на счетоводството и политиката на отчетност; вътрешна документация по счетоводство и отчетност; актове от предишни проверки, като например данъчни проверки;

¹² Международни одиторски стандарти от 2015 година.

Основен акцент в планирането се явява това, че одитът се провежда въз основа на програма за проверка, адаптирана за определения обект:

- 1) одит на паричните средства;
- 2) одит на разчетните и кредитни операции;
- 3) одит на себестойността и финансовите резултати;
- 4) одит на операциите по реализация на продукцията (предоставяните услуги);
- 5) одит на операциите с дълготрайни активи;
- 6) одит на операциите с материални запаси;
- 7) одит на заплащането на труда;
- 8) одит относно правилността на начисляване и заплащане на данъчните задължения (*приложение 5,6,7,8,9*).

Предложената по-горе методика за одит помага да се разкрие реда за провеждане на одита, събирането на одиторски доказателства, използваните аналитични процедури, формата и реда за оформяне на работните документи, която преследва основните цели, постигане на ефективност и висока степен на надеждност на осъществяване на одита. Обобщавайки всички мнения на учените за методиката за провеждане на одита на финансовите отчети, **в приложение 5,10, ние разработихме обща последователност за провеждане на одита на финансовите отчети.**

При участието ни в провеждането на одита на финансовите отчети на ГКП „Оскемен Водоканал” в частта исторически разходи, по наше мнение следва да се уточни: редът за определяне и плащане на историческите разходи във връзка с въвеждането на Кодекса на Република Казахстан „За данъците и другите задължителни плащания в бюджета”. Все пак, историческите разходи се явяват сумарни предходни разходи на държавата, свързани с търсене и проучване на находища на договорната територия и подготовката на откритите на нея находища и подлежащите на компенсация при експлоатацията на тези находища. Размерът на историческите разходи се определя в съответствие с Правилника, утвърден със съвместна заповед на Министерството на финансите на Република Казахстан и Министерството на енергетиката и природните ресурси „За реда на определяне и компенсиране на историческите разходи, понесени от държавата при геологически проучвания на договорна територия, и реда за придобиване на геологическа информация” от 18 август 1997 година. В съответствие с т.1, чл. 101 на Данъчния кодекс на Република Казахстан, т.е. **разходи**, направени от концесионера при геоложки проучвания, изследване и подготвителни

работи по добиване на полезни изкопаеми в периода на оценка и извършване на необходимите подобрения, административните разходи, сумите за изплатения бонус при подписване на договора и бонуса за търговските подобрения *образуват отделна група и се приспадат от СГД (средна годишна доходност) под формата на амортизационни отчисления от момента на начало на добива на полезните изкопаеми по норми, определяни по преценка на концесионера, но не повече от максимално допустимите норми за амортизация в размер на 25 %*. По този начин, историческите разходи се признават в счетоводните отчети от момента на ежегодното заплащане на историческите разходи, посочени съгласувано с Комитета по геология и охрана на земните богатства, *като нематериален актив*.

Препоръчваме в счетоводните отчети на ГКП „Оскемен Водоканал” начислените исторически разходи в размер на 73 663,90 лева, да се отразят в групата на нематериалните активи, като съответно се начислят амортизационни отчисления. От това следва, че е необходимо да се извършат коригиращи действия и да се направят корекции по счетоводните отчети и данъчните декларации, по историческите разходи за сумата от 73 663,90 лева.

При одита на паричните средства, е необходимо да се спазва последователност, по движение на информацията по сметка 1010 „Налични парични средства в каса”, и ако разгледаме нашия обект, то наличността на парични средства в касата на дружеството съответства на информацията от текущото счетоводство. Плащанията по сметка 1010 „Парични средства в брой” са свързани с отпускане на пари за служебни командировки, за придобиване на материали, резервни части, стопански нужди. Управителят на дружеството назначава комисия, която ежесечно извършва инвентаризация на наличностите в касата.

Одитът на банковите операции се извършва на основание на данните от журнал-ордер № 2 и извлечения от банката, приложени към първичните документи. При проучване на предоставената информация, по банковите операции не установихме нарушения и факти за необосновано използване на парични средства от разплащателни банкови и валутни сметки на комуналното предприятие.

Използвайки методиката за одит на разплащанията с персонал, свързани със заплащането на труда, е определено, че разплащанията по заработените заплати се извършват на основание на разписанието за отчитане на работното време, утвърдено от директора на предприятието, с начисляване на надбавки, и други пла-

щания, обусловени от трудовото законодателство на Република Казахстан и приети на база на колективния трудов договор. Формите за заплащане на труда, размерите на възнагражденията за отделните длъжности, системата за планиране и другите видове допълнителни възнаграждения се определят самостоятелно от предприятието. Разглеждайки работната заплата в ГКП „Өскемен Водоканал” към 31.12.2016 година текущите задължения за трудови възнаграждения възлизат на 1 177 04 9,16 лева, по задължително пенсионно осигуряване в НПФ (национален пенсионен фонд) в размер на 4629,96 лева, което съответно се явява нарушение на трудовото законодателство.

Одитът на отчитането на запасите е свързан с движението на стоково-материалните запаси (СМЗ), като предприятието отчита запасите в съответствие с МСФО (IAS) 2 „Материални запаси”. При одита е проучено движението по приходи и разходи на материалите, на основание на оборотната ведомост по сметките на стоково-материалните запаси (СМЗ) и приложените към тях първични документи. За изследвания период, разходите на предприятието за стоково-материални запаси се потвърждават от съответните актове за тяхното изписване.

Проверката за правилност на разплащанията с бюджета се явява един от най-важните раздели на одита. Основните въпроси при провеждане на одит на разплащанията с бюджета се определят от: правилността на определяне на данъчнооблагаемата основа; проверка за правилността и обосноваността на направените прихващания и използвани облекчения при заплащането на данъците.

Одитът за облагане на поземлените имоти на посоченото предприятие се осъществява на база на размера на данъка върху поземлените имоти, установен с решение „За утвърждаване схемите за зонирание на поземлените имоти в градовете и районите от ВКО”. Разчетът на данъка върху земята по списъка с данъчнозадължените обекти е предоставен от ГП „Кадастровое бюро”. По резултати от изследването, размерът на данъка върху земята за 2016 година е определен в размер на 90,3035 х.лева.

В предприятието постъпването на основните средства и материали, се осъществява в съответствие с член 20 Закона на Република Казахстан „За държавното снабдяване”, като във връзка с това на предприятието се съставят и предоставят протоколи от заседанията на комисията по снабдяване с направените ценови предложения.

За 2016 година средно годишната остатъчна стойност на имуществото и оборудване за монтаж възлиза на 10365,88 х.лева, като данъкът върху имуществото възлиза на 58,6585 х.лева.

Освен това предприятието извършва плащания за замърсяване на околната среда, като съгласно ГКП обекти на облагане са: фактическия обем изхвърлени в рамките на и над установените лимити замърсяващи вещества, депониране на отпадъци от производство и потребление. За 2016 година, съгласно предоставения разчет от отдела по енергетика на предприятието, отчитайки отпуснатите допълнителни лимити, плащанията за замърсяване на околната среда възлизат на 126.011 х. лева, в това число в рамките на нормите – 65.7775 хил.лева, извън нормите на разрешения лимит – 60.2335 хил. лева.

По данни на предприятието размерът на ДДС за 2016 година е начислен в размер на 296.4705 хил. лева. Необходимо е да се констатира факта, че предприятието своевременно извършва разплащанията с бюджета.

При изследваното предприятие разчетът на сумите за роялти (концесионни) такси за добиване на подземни води се определя по Методиката за определяне на разходите за разплащане на роялти (концесионни) такси за ГКП „Өскемен Водоканал“, където се отчитат преки разходи по отдел водопроводи и отдел сондажи; всички материали на отдел водопроводи, отдел сондажи, освен отделите за капиталов ремонт, пречиствателните съоръжения за хлор (за пречистване на водата), отоплението на всички отдели водопроводи и сондажи, с изключение на отделите за капиталов ремонт и пречиствателните съоръжения и режимни разходи, се явяват фактически разходи за повишаване на налягането и покачване на водата. При изчисляване на роялти (концесионните) такси за добиване на подземни води следва да се ръководим от точка 5 на член 299 от Закона на Република Казахстан „За данъците и другите задължителни плащания в бюджета“, където е указано: „В случай на използване на подземни води в качеството на основен компонент на реализирана продукция и услуги, стойността на добитите подземни води се определя изхождайки от действителните разходи за техния добив и първична обработка, плюс действителната в облагаемия период норма на рентабилност“.

По този начин, по-горе разглежданата и приета методика за одит на финансовите отчети предполага последователна проверка на всички форми на финансови отчети, отчетни регистри и първични документи.

Аналитичните процедури се прилагат в рамките на целия процес на одита, започвайки от етапа на планиране, непосредствено провеждане на самия одит на финансовите отчети – до завършване на одиторската проверка.

На практика в Република Казахстан, използвайки съответните инструменти за анализ, ние можем не само да извършим анализ на текущото финансово състояние на дружеството, но и да оценим динамиката на неговите колебания, да дадем характеристика и го анализираме с помощта на редица финансови показатели, използвайки материалите на изследваните обекти – казахстанските предприятия от областта на водоснабдяването и канализацията: ГКП „Холдинг Алмати Су” и ГКП „Өскемен Водоканал”.

Разглеждайки разпределението на средствата между дълготрайните и краткотрайни активи, по данни на ГКП „Өскемен Водоканал” делът на краткотрайните активи към началото на 2016 година е по-голям от този през 2015 година с 12,92 %, а към края на годината той съставлява 29,66 %. От това следва, че прирастът на краткотрайни активи изпреварва прираста на дълготрайни активи.

На база на тези показатели определяме изменението на коефициента на мобилност на активите на предприятието. Алгоритъмът на този разчет ще изглежда по следния начин :

$$\text{К м а п към началото на годината} = 10273,83 \text{ хил. лева} / 19584,98 \text{ хил. лева} = 0,52$$

$$\text{К м а п към края на годината} = 13650,175 \text{ хил. лева} / 22482,42 \text{ хил. лева} = 0,61$$

При сравнение на отчетните данни за текущата година с данните от предходната година наблюдаваме увеличение на коефициента на мобилност на активите на дружеството с 0,09 пункта (0,61-0,52). За това свидетелства фактът, че в ГКП „Өскемен Водоканал” има възможност да се обезпечи непрекъснатата работа, да се извърши разплащане с кредиторите, като това говори и за ръста на ефективността на използване и мобилността на наличното имущество, като от финансова гледна точка този ръст се явява положителна промяна.

Следващият показател, характеризиращ ефективността на пласиране на активите в ГКП, се явява коефициентът на съотношение на движимите и недвижими средства, като алгоритъмът на разчета се определя по следния начин :

$$\text{К съот. моб. и неподв. ср. към началото на годината} = 10273,83 \text{ хил. лева} / 9311,15 \text{ хил. лева} = 1,10$$

К съот. моб. и неподв. ср. към края на годината = 13650,175 хил. лева / 8832,245 хил. лева = 1,55.

В хода на анализа при сравнение на данните от отчетния период с данните на предходния период се установи увеличение на коефициента на съотношение на движимите и недвижими средства с 0,45 пункта (1,55-1,10), което говори за превишение на темповете на ръст на движимите средства над темповете на ръст на недвижните средства. Оптималната и критическата величина на това съотношение се обуславя от характерната особеност на отрасъла на предприятията по водоснабдяване.

Един от най-важните показатели, при който се определя степента на независимост на дружеството, се явява коефициентът за финансова устойчивост, който е известен още и като коефициент на покритие на инвестицията. По-долу в таблица 2.5 е приложен разчет за изследвания обект, който се анализира с помощта на редица показатели за финансова устойчивост и ликвидност.

Таблица 2.5. Система показатели за финансова устойчивост на ГКП „Оскемен Водоканал”

Показател	2014 г.	2015 г.	2016 г.	Прираст	Прираст, %
Коефициент на финансова независимост	1,1568	0,947	0,736	-0,2104	-22,22
Общи задължения към сума на активите	0,0435	0,0535	0,2638	0,2104	393,46
Общи задължения към сума насобствения капитал	0,0455	0,0565	0,3584	0,3019	534,45

*Забележка – разчетът е направен от автора по данни на ГКП „Оскемен Водоканал”

В международната практика се приема, че нормалното състояние на въпросния коефициент е равно на около 0,9, като за критично се смята неговото спадане до ограничени показател 0,75.

С последващите действия трябва да установим реалния размер на собствения капитал и паралелно с това да определим относителната му тежест в размера на общия капитал на ГКП. Показателят, който ще разгледаме, в икономическата литература е известен под няколко названия – коефициент на собственост, коефициент на независимост, коефициент на автономност, но по своята същност той се заключава в едно: определя доколко, дружеството е независимо от заемни средства и е способно да функционира със собствени средства.

В нашия случай при ГКП „Өскемен Водоканал“ коефициентът на автономност спада за анализирания период от 0,947 и до 0,736 (при препоръчителен интервал от 0,5 до 0,6) или с 22,22%. Спадът на коефициента говори за намаляване на финансовата независимост на дружеството.

Ръстът на коефициента говори за повишение на финансовата независимост на дружеството Много учени в областта на финансовия анализ считат, че за едно дружество, минималният показател, който обезпечава стабилност на финансовото състояние на дружеството пред инвеститори и кредитори, се явява съотношение на собствения капитал към общата балансова сума, при равнище на показателя от 0,6. Ако сравним посочения коефициент със страните отвъд океана, например, САЩ, както и някои европейски страни, при тях се приема, че съотношението на собствения капитал към общата балансова сума, трябва да бъде в рамките на 0,5 до 0,6.

При оценката на ликвидността ако разгледаме международната практика, индикаторът за ликвидност се използва диференцирано по отрасли и подотрасли, като стойността му се колебае от 1,0 до 1,67. Например, В. Ф. Палий утвърждава, че стойността на коефициента на абсолютна ликвидност не може да превишава 0,2 – 0,25.

Препоръчаната стойност на този показател има следния вид: $K_{\text{а.л.}} \geq 0,2 \div 0,5$. Този показател се счита за най-сигурен, като показва каква част може незабавно да бъде погасена.

За сравнения преглеждаме финансовите показатели на ГКП „Өскемен Водоканал“ и „Холдинг Алмати Су“ представени в таблица 2.6.

Таблица 2.6. Коефициенти на ликвидност при ГКП „Өскемен Водоканал“ и „Холдинг Алмати Су“

Показатели за ликвидност	„Өскемен Водоканал“	„Холдинг Алмати Су“	„Өскемен Водоканал“	„Холдинг Алмати Су“	„Өскемен Водоканал“	„Холдинг Алмати Су“
	2014 г.	2014г.	2015 г.	2015 г.	2016 г.	2016 г.
Коефициент на абсолютна ликвидност (LR)	0,0301	0,6223	0,0502	0,7323	0,2935	0,0857
Коефициент на	0,8360	1,7737	0,9460	1,8837	1,4989	0,5074

кратко-срочна ликвидност (QR)						
Коефициент на текуща ликвидност (CR)	2,5013	9,1347	2,6024	9,2447	3,1434	1,4064
*Забележка – разчетите са направени от автора по данни от изследваните обекти						

Коефициентът на обща ликвидност, характеризира общата обезпеченост на ГКП „Өскемен Водоканал” с оборотни средства за осъществяване на стопанска дейност и своевременно погасяване на краткосрочни задължения на дружеството, като в конкретния случай той се увеличава за разглеждания период от 2,602 и до 3,143 или с 20,79%. Препоръчаната нормативна стойност се намира в интервала от 1,0 до 2,0, на база на получените разчети може да отбележим, че дружеството използва своите активи неефективно.

Коефициентът на краткосрочна ликвидност, който отразява дела на краткосрочните задължения, и се обезпечава за сметка на парични средства и реализация на краткосрочни ценни книжа, в ГКП се увеличава за анализирания период от 0,946 и до 1,499 или с 58,43%. Високата стойност на коефициента се явява показател за нисък финансов риск и добри възможности за привличане на допълнителни средства от дружеството.

Деловата активност на предприятията от сферата на водоснабдяването във финансов аспект се изразява най-вече в скоростта на оборот на техните средства. Финансовото състояние на такова дружество директно зависи от това, колко средствата, вложени в активи, ще се превърнат в парична маса. Всички направени разчети по изследваните обекти са представени в таблица 2.7.

Таблица 2.7. Показатели за деловата активност на предприятията ГКП „Өскемен Водоканал” и „Холдинг Алматы Су”

Показатели:	„Өскемен Водоканал”	„Холдинг Алматы Су”	„Өскемен Водоканал”	„Холдинг Алматы Су”	„Өскемен Водоканал”	„Холдинг Алматы Су”
	2014 г.	2014г.	2015 г.	2015 г.	2016 г.	2016г.
Оборот (изменение) на работния	1,4386	0,601	2,5497	0,705	5,0242	1,001

капитал, раз						
Оборот (изменение) на активите, раз	0,0287	0,343	0,1398	0,592	0,3635	0,685
Оборот (изменение) на запасите, раз	2,3035	5,211	3,4146	7,264	9,0801	3,962
Период на погасяване на дебитни задължения, дн.	140,1421	3,090	150,2531	3,159	62,5206	2,163
*Забележка - разчетите са направени от автора по данни от изследваните обекти ГКП						

Необходимо да се обърне внимание на коефициента на делова активност, тъй като той има голямо значение, понеже оказва влияние върху платежоспособността на дружеството. Анализът на предприятието показва, че показателят за делова активност при ГКП „Холдинг Алмати Су“: през 2015 година въпросният коефициент възлиза на 0,705, а през 2016 година – 1,001. Този коефициент дава в най-голяма степен обобщено представяне на деловата активност на дружеството. Стойността на този показател варира в зависимост от отрасловата принадлежност, подчертавайки особеностите на производството. Финансовите коефициенти се използват за оценка на ефективната дейност на финансовите мениджъри, и получените данни се вземат под внимание при вземане на управленчески решения.

Важен аспект от анализа за рентабилност се явява оценката за доходността на обема на продажбите и разчетът на факторите, влияещи на неговото състояние. В нашия пример, рентабилността на продажбите, отразяващи дела на чистата печалба в обема на продажбите, спада и възлиза на 6,60% така както е предоставена в таблица 2.8.

*Таблица 2.8. Показатели за рентабилност на предприятието
ГКП „Оскемен Водоканал“*

Показатели за рентабилност:	2014 г.	2015 г.	2016 г.	Прираст	Прираст, %
Рентабилност на продажбите (ROS), %	36,64	37,75	6,59	-31,15	-82,53
Рентабилност на собствения капитал (ROE), %	4,35	5,46	2,48	-2,98	-54,61

Рентабилност на краткотрайните активи (RCA), %	46,15	59,26	22,59	-36,67	-61,88
Рентабилност на дълготрайните активи (RFA), %	4,68	5,79	2,68	-3,11	-53,72
Рентабилност на инвестициите (ROI), %	4,35	5,46	2,48	-2,98	-54,61
* Забележка – разчетите са направени от автора по данни от ГКП					

Анализирайки ситуацията в дружеството, разчетите разкриват следното: коефициентът за рентабилност на собствения капитал на дружеството, определящ ефективността на използване на вложените в дружеството средства, намалява, което се явява отрицателен факт, и възлиза на 2,48%.

В обобщение на гореизложеното следва да се отбележи, че особен интерес за оценка на резултативността на финансово-стопанската дейност на дружеството, дава анализа не само на традиционните показатели за доходност, определящи, каква печалба се получава от 1 лев разход. Най-информативни се явяват два показателя – анализ на рентабилността на активите и рентабилност на собствения капитал. За оценка на показателите като цяло, трябва да се направи анализ на силните и слабите страни, необходимо е да се синтезират показателите, по начин, по който да се определят причинно-следствените връзки, които влияят върху финансовото състояние и неговите компоненти.

Не можем да твърдим със сигурност, че анализът на финансовите отчети дава отговори на всички въпроси, но на голяма част от проблемните въпроси, чрез умело използване на инструментите за анализ можем да получим отговори.

Определяйки особеностите на дейността на предприятията от сферата на водоснабдяването и организацията на тяхната отчетност, анализирайки финансовите показатели, бихме желали по-подробно да разкрием вътрешните резерви на предприятието, като за целта е необходимо дружеството да обърне по-голямо внимание на вътрешния контрол под формата на вътрешен финансов одит.

В заключение можем да обобщим, че универсалността и гъвкавостта на вътрешния одит помагат да се решат разнородни задачи. В кръга на решаваните въпроси влиза осъществяване на анализа на финансовите и счетоводни отчети, извършване на оценка на финансовото състояние на дружеството и предоставянето на данните на ръководството за вземане на управленски решения. Главна задача на вътрешния финансов одит се явява не само

определянето на отклонения, но преди всичко, оказване на помощ за тяхното отстраняване и предупреждение. На практика задачите на вътрешния финансов одит се определят от особеностите на дружеството, неговия мащаб, организационна структура, география и поставени цели. Например, одитът на филиалите е насочен към потвърждаване на финансовите отчети, които се предоставят на главното дружество. Като пример можем да дадем одита на отдела по снабдяване, като тук се установяват критерии за мотивация за избора на доставчици, като се сравняват условията на договорите с общопазарните и т.н. Тези проблеми се решават с помощта на вътрешнофирмени стандарти и методики за провеждане на одити. В процеса на провеждане на одита важен етап се явява разработването и избора на методика, която определя целта на вътрешния одит, отчитайки особеността на проверявания обект.

2.3 Методика на организация на вътрешния финансов одит в дружества от областта на водоснабдяването

Изхождайки от изводите от вътрешния финансов одит, собственикът на предприятието или упълномощения орган вземат решения, а резултатите от проверката се консолидират във вътрешни финансови отчети, които се предоставят на ръководството. Преходът от контрол към вътрешен финансов одит за главните администратори на бюджетни средства се явява нова сфера на дейност и, като следствие, това повдига много въпроси.

Вътрешният финансов одит се явява един вид надстройка над контрола и е насочен към потвърждаване на неговата надеждност, както и достоверността на счетоводството и отчетите, за подготовка на предложения по увеличаване на икономите и ефективността на използваните бюджетни средства.

Вътрешният финансов одит най-вече дава оценка на качеството на контролната дейност (като предмет се явява своевременността на провеждане на контролните мероприятия, неговата пълнота, обхват и др.), както и комплексна оценка на дейността на главния администратор на бюджетни средства. По този начин, вътрешният финансов одит се явява аналитична процедура, позволяваща като цяло да се усъвършенства дейността на главния администратор на бюджетни средства.

Несъмнено, най-ефективно се явява осъществяването на вътрешен финансов контрол и одит от обособени структурни подразделения или сътрудници – органи на местно самоуправление. Изследваните от нас обекти са държавни комунални предприятия и

при тях следва да се извършва проверка на паричните средства, тяхното целесъобразно използване и ефективността на вложените средства.

Към обектите на вътрешен финансов одит спадат и структурните подразделения на висшето ръководство, които осъществяват вътрешни бюджетни процедури, и териториалните органи. Вътрешният финансов одит може да осъществява своята дейност чрез провеждане на планови и извънпланови одиторски проверки. Плановите проверки се осъществяват в съответствие с годишния план за вътрешен финансов одит, утвърден от висшето ръководство. Извънплановите проверки се осъществяват по решение на териториалните органи, на основание Закона на Република Казахстан от 12 ноември 2015 година № 392-V „За държавния одит и финансовия контрол” (с последващи изменения от 11.01.2018 г.)

Програмата се съставя и утвърждава до началото на следващата финансова година. Сама по себе си, тя представлява списък с одиторски проверки, които се планират за следващата финансова година.

Във връзка с това, че предлагаме да се организира отдел за вътрешен финансов одит, е целесъобразно да се запознаем с международните стандарти за вътрешен одит, които препоръчваме да се използват при организацията на вътрешния одит на предприятията от областта на водоснабдяването.¹³

1. Общи стандарти (General Standards). В тях се описват следните правила:

1.1. Разумна гаранция (Reasonable Assurance).

1.2. Отношение на проверяваното дружество (Supportive Attitude).

1.3. Компетентност на персонала (Competent Personal).

1.4. Обекти и цели на проверката (Control Objectives). [100, 101]. Всички операции може да се групират в блокове или цикли, като това зависи от обема на финансово-стопанската дейност. Блоковете може да се класифицират по различни способности, например, може да се разпределят по следните блокове: *блок управление на дружеството; финансов блок; оперативен блок; управление на вътрешната дейност.*

1.5. Методи за проверка (Control Techniques).

¹³ Вътрешни стандарти за одит. Интернет сайт The IIA на стр. <https://global.theiia.org/standards-guidance/Pages/Permission-to-Reprint-and-Translate-IPPF.aspx>.
Обновена редакция 2016 г

2. Специализирани стандарти (Specific Standards) които съдържат:

2.1. *Документация* (Documentation): а) цели на вътрешния одит на дружеството, неговите методи и приети системи за счетоводство; б) отразяване на важни аспекти на сделките и други значими събития в дружеството.

2.2. *Регистрация на сделки и събития* (Recording of Transactions and Events). Посоченият стандарт се прилага като: а) се отнася към целия процес, всички стадии на жизнения цикъл на операцията или събитията и включва стартирането (подготовката) на сделката и нейното разрешение; б) към неговата класификация и съответните обобщения в регистрите.

2.3. *Изпълнение на сделки и операции* (Execution of Transactions and events).

2.4. *Разделение на задълженията* (Separation of Duties).

2.5. *Надзор* (Supervision).

2.6. *Достъпност до ресурсите и отговорност за тях* (Access to and Accountability for Resources).

3. *Стандарти за одиторски мнения* (Audit Resolution Standard). Този стандарт се явява завършващ етап от проверката, като е необходим, за да може ръководството:

1. Своевременно да извърши оценка на резултатите от одита;

2. Да проучи и приеме необходимите мерки, насочени към отстраняване на отклонения, изхождайки от препоръките на одиторите.

Всичко от гореизложеното, ще приложим към предприятията от сферата на водоснабдяването. Обект на вътрешен одит на предприятието се явява определена система на счетоводство, която е посочена в неговата счетоводна политика. Одитът трябва да установи, доколко и в каква степен посочената система достоверно отразява стопанската дейност на предприятието във всички негови аспекти.

Изследваните системи за счетоводство включват проучване, анализ и оценка на следната информация:

– счетоводни политики и основни принципи на водене на счетоводството на проверяваното дружество;

– организационна структура, отговорност за водене на счетоводството и представяне на финансови отчети;

– спазване на длъжностните характеристики, разпределение на задълженията и правомощията между сътрудниците, осъщест-

вяващи воденето на счетоводството и представяне на финансовите отчети;

- организация на водене, документооборот и съхранение на документите, отразяващи стопанските операции;

- последователност на отразяване на трансакциите в счетоводните регистри, форми и методи за обобщение на данните;

- етапи на подготовка на финансовите отчети по съответното счетоводство;

- определение и контрол на рисковете от възникване на отклонения или грешки във финансовите отчети.

- В хода на осъществяване на вътрешния финансов одит се оценява организацията на счетоводството по приложимото законодателство, нормативните документи и вътрешните процедури (**Приложение 1, 11, 12**).

В хода на провеждане на одита следва:

- да се проучат вътрешните документи на предприятието, касаещи организацията, прилагането и воденето на счетоводството;

- да се определи, в каква степен реалното състояние на дейността съответства на отразеното в изброените по-горе документи;

- поетапно да се провери движение на отделните суми в отчета от първичните документи до съставянето на отчетните и консолидирани документи (**Приложение 5, 10**).

От това произтича, че главното предназначение на вътрешния финансов одит се състои:

- 1) в обезпечение на пълнотата и надеждността на финансовите, статистически, управленски и данъчни отчети;

- 2) в спазване на нормативно-правните актове на Република Казахстан;

- 3) контрол на опазване на активите на дружеството;

- 4) изпълнение на стратегическите цели по възможно най-ефективен път;

- 5) ефективно и икономично използване на ресурсите;

- 6) определяне и анализ на финансовите и оперативни рискове, които оказват негативно влияние върху реализацията на поставените цели.

Методиката за вътрешен финансов одит е разработена на база на използвания общ одит, където са включени три основни раздела:

1. Планиране на проверки от отдела за вътрешен одит.

2. Основни направления и процедури на одиторската проверка, при които непосредствено се решават следните задачи:

1) одит на имуществото на предприятията от сферата на водоснабдяването;

2) одит на приходите и разходите на предприятията от сферата на водоснабдяването;

3) одит на движението на парични средства на предприятията от сферата на водоснабдяването;

4) одит на изменението на капитала на предприятията от сферата на водоснабдяването;

3. Завършващата част на работата включва съставяне на отчет от отдела за вътрешен финансов одит, неговото съгласуване и представяне пред ръководството. Ръководството на дружеството трябва периодично да представя доклади по всяко от приетите решения по одиторското заключение.

При осъществяване на изследването на предприятията от сферата на водоснабдяването, се установи, че системата за вътрешен контрол слабо изпълнява своите функции. Във връзка с това, предлагаме в ГКП „Өскемен Водоканал” и ГКП „Холдинг Алматы Су” да се организира отдел за вътрешен финансов одит.

Авторът разработва необходимите документи, като правилник, длъжностна характеристика на директора на отдела за вътрешен одит, както и схема за провеждане на вътрешен одит, работни документи, съдържание на одиторските файлове и списък с други документи (**Приложения 4, 7, 8, 9, 10, 14, 15**).

За предприятията от сферата на водоснабдяването, отделът за вътрешен одит ще изглежда по следния начин:

1) ръководител на отдела за вътрешен одит. На посочената длъжност е целесъобразно да се назначи висококвалифициран специалист. Наред с притежаването на висше икономическо или юридическо образование, задължително условие се явява и опита като ръководител във финансовата или контролната сфера, минали професионални сертификации като одитор или професионален счетоводител;

2) специалист по разчетите и връзката с главното дружество;

3) специалист по офис и документални проверки на филиалите;

4) методисти - счетоводители (представители) от регионите;

5) водещ специалист по данъчно отчитане;

6) водещ специалист по юридическите въпроси;

7) водещ аналитик.

Отделът за вътрешен финансов одит, при необходимост, може да привлича за работа експерти, като се използват отделните

разпоредби на одиторския стандарт „Използване работата на външни експерти”. В крайна сметка, правилно назначен и проведен вътрешен финансов одит задължително води до финансово оздравяване на дружеството.

На база на проучения опит на организацията на вътрешния финансов одит в страните от ОНД и страните отвъд океана и Европа, авторът предлага изследваният обект да премине към следващите етапи на провеждане на вътрешен одит (таблица 2.9).

Таблица 2.9. Основни етапи и процедури за вътрешен финансов одит

	Описание на етапа	Съдържание на етапа	Източници за получаване на информация	Исходяща информация
1	Подготвителен етап на провеждане на одита	Определение на основните параметри за състоянието на дейността на одитирания обект. Качествена оценка на рисковите фактори. Оценка на системите за вътрешен контрол.	Информация от ръководството и специалистите на дружеството. Определяне на състоянието на основното производство и отделните участъци (например, обезпечение съхранението на стоково-материални ценности), отчетите на подразделенията и резултатите от проверки.	Цел и задачи на одита отчитайки специфичните особености на обекта и неговата структура. Доказателства за укрепване на обект на одита по рисковите зони. Доказателства за съответствие (несъответствие) на дружеството, по отношение на счетоводството, икономическите работи и останалите направления на стопанската дейност, изискванията на законодателно-нормативните актове и регламенти.
2	Обезпечение на информационна база	Съответствие на състава на документи, свързани с правното, икономическо, организационно-технологично и организационно обезпечение в дружеството	Законодателни и нормативни актове. Вътрешни правилници, инструкции, регламенти.	Класификация на законодателните актове по конкретните задачи от етапите на одита. Формулировка на предложенията в съответствие с плана за работа и последователността на провеждане.

3	Утвърждаване на плана за провеждане на работата	Предоставяне на необходима информация по задачите от провежданата проверка. Разработване на календарен график на работите и разпределение на задълженията на сътрудниците. Оформяне на състава на работните документи (работна тетрадка, дневник за регистрации, бланки за изпитвания, въпросник и др.).	Списък или структура на документите на дружеството. Състояние на отчетността. Счетоводна политика (Данъчна политика) на дружеството. Информация за организацията (прилагането) на счетоводството и вътрешностопанския контрол.	Одиторски доказателства по всички задачи от етапа на проверка, достатъчни за нейното изпълнение.
4	Последователност на процеса на изпълнение на работите	Избор на методи за изпълнение на работите по всяка поставена задача. Достъп до необходимата информация и нейното систематизиране.	Първични документи. Счетоводни регистри. Финансова отчетност на дружеството.	Списък с процедурите за получаване на одиторски доказателства. Съставяне на предварителни заключения.
5	Обсъждане на предварителните заключения, предложения и препоръки на одитора с административно-управленческия персонал на дружеството (съответното структурно звено), сътрудниците и специалистите на	Представени предварителни заключения и препоръки. Получаване на допълнителна информация, с в случай, че е възникнала необходимост от допълнителни сведения за обосновка на отчета (предложенията) на одитора.	Одиторски доказателства, получени в хода на провеждане на одита. Доказателства потвърждаващи Правилността на изводите на одитора. Работни документи на одитора.	Одиторски доказателства, изискващи допълнителна информация. Коригиране на изпълнение на заплануваната работа. Обосновани предложения и препоръки на одитора.

	съответното подразделение			
6	Подготовка на одиторския отчет (заключения) и препоръки на одитора.	Изграждане на одиторските заключения по степен на значимост на поставените задачи, формулировка и обобщение на предоставените заключения. Определяне на основните позиции на обосновааност на обобщените и конкретни заключения.	Одиторски доказателства по процедурите на одита. Документално оформяне (протоколи) от обсъжданията на представените заключения. Препоръки и забележки на одитора.	Одиторски отчет за получените резултати от одита. Пояснителна записка (справка) към отчете на одитора, утвърдена от одитора и длъжностните лица на одитирания обект. Одиторски доказателства, документално оформяне на справките по конкретните подразделения.
7	Внедряване на препоръките по резултатите от одита.	Подготовка на проекти, заповеди или разпоредби за програми за отстраняване на несъответствия и отклонения от зададените параметри.	Отчет на одитора за резултатите от проверката. Справки. Предложения и препоръки на одитора.	Заповеди и разпореждания на ръководството за необходимостта от преразпределение на задълженията, преразглеждане на вътрешните регламенти и мероприятия по предотвратяване на нарушения и засилване на системата за вътрешностански контрол.
8	Контрол на изпълнение на препоръките		Отчети на ръководителите на подразделения за отстраняване на нарушения	Одиторски отчет, заключение, справки
*Забележка – авторска разработка за изследваните обекти ГКП „Өскемен Водоканал” и ГКП „Холдинг Алматы Су”				

По първия етап на провеждане на вътрешния финансов одит определихме обектите на одита към които се отнасят:

1) имущество и задължения на предприятията от сферата на водоснабдяване;

2) приходи и разходи на предприятията от сферата на водоснабдяване;

3) движение на паричните средства (потоци) на предприятията от сферата на водоснабдяване;

4) изменение на капитала на предприятията от сферата на водоснабдяване;

5) аналитични процедури по одита на финансовите отчети.

По внедряване на отдел за вътрешен финансов одит е необходимо да се осъществят следните контролни мероприятия:

– да се осъществи методическа поддръжка на специалистите на подразделенията под формата на консултации, препоръки по водене на счетоводството, изменения в нормативните актове регулиращи данъчното облагане;

– да се организират майсторски класове, семинари по обучение и повишаване на квалификацията на сътрудниците на предприятието;

– да се предоставят консултации по текущи въпроси;

– периодически да се осъществява контрол за ефективността на системата за счетоводна отчетност и вътрешен контрол;

– в задължителен ред да се осъществява контрол за спазване на законодателството, нормативните актове, изискванията на счетоводната политика, данъчната отчетна политика на предприятието;

– постоянно да се осъществява контрол за опазването и състоянието на имуществото на предприятието;

– да се провеждат мероприятия по предупреждение за злоупотреби, включително специализирани разследвания на факти за недобросъвестни действия на материално-отговорни лица и длъжностни лица.

Към показателите за ефективност на дейностите по вътрешния финансов одит се отнасят следните направления:

– брой на проведените одити в сравнение с утвърдения план;

– брой на одиторските проверки от един одитор;

– процент на изпълнение на одиторските препоръки по резултатите от одита;

– брой на повторни одиторски препоръки;

– определяне на разхода/икономия от изпълнение на препоръките от одита;

– оценка на удовлетвореността на заявителя на одита.

Наред с процедурата по оценка на ефективността на вътрешния финансов одит е необходимо да разполагаме и с програма за

повишаване на качеството на неговата работа. Повишавайки качеството на вътрешния одит, в рамките на тази програма могат да се включат следните мероприятия:

- да се извърши мониторинг на качеството на вътрешния одит, като същият се осъществява от ръководителите и мениджърите по вътрешен одит в хода на провеждане на одита;

- вътрешни оценки, които е необходимо да се правят не по-рядко от един път в годината от ръководителите и мениджърите по вътрешен финансов одит;

- външни оценки, които се правят не по-рядко от веднъж на 3 години. Външните оценки са ценни с това, че дават възможност да се получи „поглед отстрани” за качеството на работата на вътрешния одит.

От всичко това следва, че подходът към повишаване на качеството на вътрешния финансов одит трябва да бъде комплексен. Изпълнението на всички представени по-горе мероприятия ще допринесе в най-голяма степен за усъвършенстване на работата на вътрешния одит.

От гореизложеното описание направихме следните изводи, че организацията на вътрешния одит е един сложен, многоетапен процес, който изисква големи усилия и труда на опитни сътрудници.

Вътрешната одиторска проверка има документален характер, като задължително се съпровожда със задължително документиране, т.е. отразява получаването на информация в работната документация на одита, в която влизат (**Приложения 5, 6, 7, 8, 9**):

- планове и програми за провеждане на вътрешен финансов одит;

- обяснителни записки и заявления на сътрудниците на подразделението по въпроси, произтичащи от съществуването на проверката;

- копия на първичните документи, потвърждаващи стопанските операции, снимки на обектите, актове, справки, протоколи, инвентаризационни описи и други допълнителни документи, съставени съвместно със сътрудниците на подразделението и другите специалисти, привлечени за участие в провеждането на одита, явяващи се доказателство на посочените в акта проверки;

- утвърдени счетоводни регистри;

- получени резултати от инвентаризации;

- предоставени финансови отчети;

- записи за проучване и оценка на системата за оперативна и складова отчетност, въпросници, схеми за документооборота и друга вътрешна документация;
- производствено-финансов анализ на фактическите показатели на подразделенията, свързани с дейността на предприятието;
- материали, свидетелстващи за проверки, извършени не от вътрешния одитор, но под негов контрол;
- информация в документите за насрещни проверки и отговорните лица, които не се явяват сътрудници на предприятието;
- копия от финансови, оперативни отчети и вътрешен контрол на предприятието.

Списък с работната документация на отдел за вътрешен одит, прилаган към акт за проверката, се утвърждава от одитора, който осъществява одита. Ако одиторът открие отклонения в счетоводните документи или вътрешните отчети е необходимо да се опишат вида на грешките и да се оцени рисковия фактор за нарушения. Това се определя, преди всичко, от гледна точка на данъчната отчетност, какви последствия са възможни, причината за отклонението, например, нарушение на установените изисквания по организация и водене на счетоводството; аритметични и логически грешки, небрежност по отношение пълнотата на счетоводната отчетност; нетипични сделки и други, които могат да бъдат както преднамерени, така и непреднамерени. В компетенцията на одитора не влиза функция да определя виновността или невинността на едни или други лица.

Така в частност, в процедурите по проверка на предприятията от сферата на водоснабдяването, по наше мнение, трябва да се предвидят изисквания на ръководството за минимизиране на разходите, оценка на рисковете от възможни нарушения, адекватността на действията на мениджмънта и др.

При съставяне на отчета на вътрешния одитор, в работните документи той предоставя сведения за най-съществените отклонения в счетоводството, които съществено изкривяват отчетите, като съставя общо заключение за степента на достоверност на отчетите с посочени нарушения, когато такива са налице. Изразеното мнение на одитора трябва да се обоснове като се позове на приложимите законодателни документи, като аргументирано разкрие причините, които са го навели на това мнение.

Предоставеният от вътрешния одитор отчет задължително трябва да съдържа раздел за анализ на платежоспособността и

финансовата устойчивост на дружеството, както и прогнозна оценка за нейното финансово състояние в перспектива.

Посоченият отчет се представя в три екземпляра, един екземпляр се предава на ръководството на проверяваното дружество, вторият екземпляр – по адрес на управление на висшестоящата организация, а третият - в архива. Въпросният отчет се утвърждава от ръководителя на отдела за вътрешен одит. Тук трябва да отбележим, че всички три екземпляра на отчета са считат за първи оригинал.

Одитът се счита за приключил, кога откритите нарушения са отстранени, а финансово-стопанската дейност на проверяваното подразделение обезпечава ефективно използване на материалните, трудови и финансови ресурси на предприятието.

Ако в хода на одита се открие сериозни нарушения на законодателството на Република Казахстан, нормативно-правните актове, например, недостатъчност, отклонение или нарушение на данъчното законодателство, налагащо корекции във финансовите отчети на предприятието и компенсация за загуби, материалите от одита се предават в юридическия отдел на предприятието. Юристът дава оценка от юридическа гледна точка по проверката на материалите и подготвя искиви документи за последващо представяне в съда с цел претендиране на компенсации за нанесени материални щети.

Освен това, проучванията показват, че предприятията от сферата на водоснабдяването имат специфични недостатъци, които снижават ефективността на организацията на системата за вътрешен контрол. Към тях можем да отнесем неразработени правилници за подразделенията, за отделите, длъжностни инструкции и др. Заедно с това, не са разписани конкретни процедури, позволяващи своевременно да се открие безстопанственост, злоупотреби и др.

В заключенията бихме желали да отбележим, че в днешно време се създават благоприятни условия за това, вътрешният финансов одит да демонстрира своите широки възможности и да докаже своята необходимост, както на собствениците, така и на ръководството на дружеството. Освен това, собствениците и ръководството на дружеството ще разполагат с мощен инструмент за повишаване на ефективността на бизнеса.

Глава трета. ПЪТИЩА ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ОДИТА И АНАЛИЗА НА ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ В ДРУЖЕСТВАТА ОТ СФЕРАТА НА ВОДОСНАБДЯВАНЕТО

3.1. Световен опит при одита и анализа на финансовите отчети

В страните с развит държавен апарат се обръща голямо внимание на въпросите за развитие на одита, в това число и вътрешния. Тук следва да напомним за съществуването на Международна организация на Върховните одитни институции (INTOSAI), в чийто състав влизат над десет страни, включително САЩ, Англия и Япония.

Международните одиторски стандарти представляват един вид механизъм за регулиране на подходите към одита. Предназначението на МОС се състои в описание на основните принципи за провеждане на одита с цел получаване на единно разбиране за неговите задачи. Стандартите определят основните критерии за определяне на качеството и единство на методологията, което дава възможност на ползвателите на финансовата информация да бъдат сигурни в нейната достоверност след провеждане на одита.

В Казахстан МОС са приети на законодателно ниво. В определени случаи, международната одиторска практика допуска отстъпление от стандартите, но само в случай, че одитът постигне нужната ефективност, и само ако такова отклонение е надлежно обосновано. Тук преди всичко става въпрос за осъществяване контрол над рисковете, контрол на приходите и разходите, контрол върху работата на ръководството и персонала. Както независимият, така и вътрешният одит, играят водеща роля при решаването на тези задачи.

Авторите на учебника „Одит Монтгомъри” описват общия обзор на одита на финансовите отчети. Тези автори разделят одита на финансовите отчети на четири фази, които са представени по-долу.¹⁴

1. *Фаза на събиране на информация:* да се събере и документираща информация за клиента и съответните рискови фактори;

2. *Фаза на планиране:* да се състави предварително мнение за съществеността и да се оцени степента на риска от факта, че различните утвърждавания на администрацията могат да бъдат показани с определени неточности;

¹⁴ Дефлизи Филипп Л., Дженник Гении Р., О Рейлли Винсент М., Хирш Марей Б., Аудит, Монтгомъри: Пер. англ./ под. Ред. Соколова Я.В.-М.: ЮНИТИ,1997. – 542 с. (с. 33)

3. *Фаза на осъществяване на одита*: да се съберат, оценят и документират свидетелства за потвърждаване на верността на данните, съдържащи се в отчета и разшифровките на финансовите отчети;

4. *Фаза на представяне на отчета*: да се състави одиторско заключение за финансовия отчет; да се изготви съобщение за структурата за вътрешен контрол.

За въвеждане на своите разработки в дейността на ГКП „Оскемен Водоканал” и ГКП „Холдинг Алмати Су”, авторът работи списък с документи, които разкриват цялата последователност на работа на вътрешния финансов одит на основание на документацията, в съответно наименуваните от нас файлове, т.е. в определения файл се посочват последователно всички етапи на вътрешния финансов одит (**Приложение 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14**).

Собствениците анализират финансовите отчети с цел увеличение на доходността на капитала и обезпечение на стабилността на състоянието на дружеството. Кредиторите и инвеститорите анализират финансовите отчети, за да се намалят рисковете по заеми и влогове, следователно, можем да направим следния извод, че качеството на приетите решения в цялост зависят от качеството на аналитичната обосновка на решението.

Л.А. Бернстайн в своя труд „Анализ на финансовите отчети” дава начало на своя методика на анализа с оценка на текущото и минало финансово състояние и резултатите от дейността на дружеството, като първостепенна цел се явява определяне на оценката на прогнозираните бъдещи условия и дейност на дружеството.¹⁵

Томас П. Карлин, Алберт Р. МакМин предлагат своеобразна методика за анализ на финансовите отчети на дружеството. Методиката включва следните блокове анализ: съсредоточаване на вниманието върху миналите и текущите финансови резултати от работата на компанията, отразени във финансовите отчети; провеждане на систематична експертиза и интерпретация на информацията с цел оценка на работата на компанията в миналото за предсказване на бъдещата жизнеспособност на дружеството. От това следва, че анализът на финансовите отчети помагат точно да се определят отличителните характеристики - оперативни или финансови – които

¹⁵ Л.А. Бернстайн. Анализ на финансовите отчети: теория, практика и интерпретация/ превод от англ. Науч. ред. Е. И. Елисеева, Я.В. Соколов. -М.: Финанси и статистика, 2003 г., с. 616. (с. 27)

влият на вероятността за успеха или неуспех на бизнеса.¹⁶ Изхождайки от тези определения, по наше мнение, правилно и поточна трактовка дава Л.А. Бернстайн, като същата гледна точка се споделя и от П. Карлин, Р. МакМин.

По наша преценка, от казаното следва, че понятието „Анализ на финансовите отчети” се определя по следния начин - анализът на финансовите отчети представлява достоверна оценка на финансовото състояние и неговото изменение за отчетния период, както и диагностика на основните негови показатели, които отразяват доходността на организацията.

Във връзка с това, разработените от автора на дисертацията стандарти за финансов анализ се явяват актуални, като същите такива предложения са били изказани и от руски учени, което потвърждава тяхната необходимост и разглеждането на този въпрос като пилотен проект или като едно от направленията за усъвършенстване в анализа.

Под стандарти на анализа ние представяме: нормативно-установяващи принципи, правила, методи и способности за аналитични процедури, за проучване и потвърждаване на предоставената във финансовите отчети информация. Допълвайки горната мисъл, авторът предлага разработени стандарти за финансов анализ в таблица 3.1.

Таблица 3.1. Стандарти за финансов анализ за дружеството

Номер на стандарта	Наименование на стандарта	Описание на стандарта
1000	Предговор към стандарта за финансов анализ (наричан по-нататък СФА)	Предоставена информация за приемане на инструментите за анализ. Разкрива се правната страна на стандартите и системата за анализ. Стандартите трябва да се използват само в ситуации, при които имат съществено значение.
1010	Речник с използвани термини	Разкрива съдържанието и списък с термини, които се използват при финансовия анализ.
1020	Концептуална основа (СФА)	Предлага структура на СФА съвместно с класификация на предоставените услуги
2000	Цел и общи принципи, регулиращи финансовия анализ	Определя се целта и принципите на финансов анализ при анализа на финансовите отчети на предприятието, осъществяван от аналитиците. Целта на анализа на финансовите отчети включва систематична експертиза и интерпретация на информацията, с цел оценка на работата на дружеството в

¹⁶ Томас П.Карлин, Альберт Р. МакМин. Анализ на финансовите отчети. Москва, 1993 г., 393 с.

		миналото за развитие на бъдещата му жизнеспособност. В процеса на диагностициране, анализът разкрива: финансовата структура; оперативните цикли; тенденциите и сравнителните резултати от работата – насочени към осъществяване на дейностите.
2010	Контрол на качеството на работа на аналитиците	Разкрива политиката и процедурите за контрол на качеството на работа на аналитика. Анализът изследва достъпната за него финансова информация, прилагайки методите за анализ. Те изпълняват голям обем технически действия, в които влизат изчисления, изменение на формата на информация за определяне на яснота, оценка на целите на дружеството, статистическо сравнение с данни на аналогични дружества и проектиране на бъдещи оперативни резултати. Получените резултати подлежат на тълкуване за определяне причините за появата на такива данни.
2020	Документация	Предложени препоръки по подготовка на работни документи за провеждане на финансов анализ. Разглеждане на въпроси по собствеността на документацията и обезпечение съхранението на документи. Анализът е длъжен да получи информация: за собствеността и управлението на дружеството; профила на осъществяваното производство; конкурентоспособността му на пазара, на който работи дружеството; оперативни аспекти; характеристика на промишления сектор; позиция на дружеството в рамките на промишления сектор; изложеност на дружеството към неблагоприятни промени в общата икономика; степен, в която демографските тенденции и променящи се интереси на потребителя могат да засегнат действията на дружеството.
2030	Нормативни актове, прилагани при провеждане на финансов анализ	<p>Определена е отговорността на ръководството на субекта за осъществяване на дейност в съответствие със законите и нормативните актове. При планиране на финансов анализ, на стадийна оценка на перата на отчетите по съответните резултати, анализът е длъжен да отчита всички факти на неспазване от страна на дружеството на нормативни актове, които могат да окажат влияние върху достоверността на финансовите отчети. При проява на такива факти, независимо от степента на тяхната същественост, следва да оценим, как те влияят на репутацията на ръководството и дружеството, както и на резултатите от анализа.</p> <p>Анализът първоначално трябва да разбере, каква е юридическата среда, в която действа дружеството, какви механизми обезпечават спазването на задължителните нормативни актове, влияещи на финансовите отчети на дружеството. (Закон на Република Казахстан „За счетоводството и финансовите отчети”, МСС/МСФО).</p>

3000	Планиране на анализа на финансовите отчети	Планирането означава разработване на обща стратегия и детайлен подход към очаквания характер, срокове и обем на анализа. Аналитикът планира провеждането на анализа по начин, който го прави ефективен и своевременно.
3010	Анализ на консолидираните Финансови отчети	<ul style="list-style-type: none"> - Да се представи обобщена информация като цяло при групи предприятия за поддържане на положителните представяния за групата и укрепване на позициите на фондовия пазар (ръст на котировките на акциите на дружеството – майка и другите дружества от групата); - Да се даде по-реална картина на стопанските операции и финансовото състояние на икономическата група като цяло. - Да се осигури основа за вземане на управленски решения. - Да се характеризира икономическата взаимосвързаност и взаимодействие между членовете на групата. - Да се изпълнява контролна функция за компанията - майка, тъй като тези отчети се съставят във валутата на дружеството - майка. - Да се окаже влияние на финансирането, финансовото планиране на дейността на групата и др.
3020	Анализ на управленческите отчети; Анализ по отрасли на икономиката (аналогични дружества)	<p>Определени рамки от управленческия анализ, които включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> - анализ на използваните производствени ресурси; - анализ на обема и структурата на производство и реализация на продукцията; - маркетингов анализ; - оперативен анализ (взаимосвързаност «разходи - обем на продукцията - печалба»); - анализ на техническото и организационно ниво на производство; - прогнозен анализ (бизнес планиране); - анализ на дейността на структурните подразделения на дружеството.
3030	Анализ на финансовите отчети	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проучване на счетоводната политика на дружеството и одиторските отчети (предвидени в законодателството). 2. Проверка на взаимосвързаността на показателите на финансовите отчети (аритметична проверка; проверка по същество и др.). 3. Детайлно проучване на представената в пояснителните бележки информация. 4. Диагностика на финансово – стопанската дейности откриване на "кухи пера" (провеждане на вертикален и хоризонтален анализ на баланса по всички пера на баланса). 5. Диагностика на финансовото състояние (коэффициент на ликвидност, финансова устойчивост,

		<p>рентабилност и т.н.). б. Използване на метода на «Z - модел» на Алтмън; задължителен разчет на следните коефициенти: а) коефициент на обезпеченост на собствените средства; б) коефициент на възстановяване на платежоспособността.</p>
Забележка: авторска разработка		

По този начин, одитът и анализът на финансовите отчети в страните от ОНД, отвъд океана и Европа придобиват особено значение, отчитайки световната криза. Във връзка с това, ние се придържаме към мнението че е необходимо в одита и анализа на финансовите отчети да се прилага световния опит.

3.2. Диагностика на финансовите отчети в дружествата от сферата на водоснабдяване

В условията на нови технологии и силна конкуренция, всеки ръководител отделя особено внимание при приемането на стратегически управленчески решения, организацията на производството, за обезпечаване на жизнеспособността на своето дружество, което води до целенасочено провеждане на диагностика. Диалектическият тандем анализ - синтез се разбира като синоним на всяко научно изследване, като разчленявайки това понятие можем да определим и понятието за диагностика, като резултат от анализа и синтеза и като оценка състоянието на изследвания обект.

Методологията за диагностика – учението за принципите на изграждане, формите и способите на научното познание, в основата, на което лежи формалната логика – е едно от най-важните философски учения. Диагностиката на състоянието на дружеството цели а да разясни, дали в крайна сметка е налице кризисно явление, доколко сериозна е неговата дълбочина, и най-важното – по какъв начин можем достоверно и точно да идентифицираме кризата. Необходимо е също да отбележим, че диагностиката не влиза в противоречие с другите методи на изследване, като диагностичният метод допълва съществуващите традиционни методи.

Считаме, че при провеждане на икономическа диагностика, най-голямо значение има сравнението на показателите за няколко периода и проследяване на динамиката в резултатите от дейностите на аналогични дружества. В настоящо време, не съществуват конкретни разработки за диагностика, които би било възможно да приложим към дружествата в нашата страна. Под диагностика на

финансовото състояние на дружеството се разбира оценка на това състояние и насоки за неговото бъдещо изменение въз основа на подробен анализ на финансовите показатели за определен период от време.

В своите трудове Д. Колб и А. Фрохмен разработват модел, който се състои от седем фази: търсене, запознаване, диагноза, планиране, действие, оценка, завършване. Освен това, те предлагат и петфазен модел на процеса на консултиране: подготовка; организиране; планирани действия; внедряване; завършване.¹⁷

Предложеният от тях модел адекватно отразява същността и ние сме съгласни с авторите и считаме, че посочената постановка е най-съществена за консултиране на дружеството. В редицата проведени изследвания, консултацията завършва с процес на поставяне на диагноза или след разработване на плана, с действия насочени към решаване на поставените задачи.

По-долу разглеждаме съществуващите определения за „диагностика на предприятието” М.М. Глазов дава трактовка на икономическата диагностика като „учение за методите и принципите за разпознаване на дисфункциите и поставяне на диагноза”. Той разглежда диагностиката на дружеството като процес на поставяне на диагноза на анализирания обект за повишаване на ефективността на функциониране, подобряване на неговата жизнеспособност в условията на свободна конкуренция и свободен нерегулиран пазар. В своите изследвания по въпросите за насочеността на икономическото диагностициране М. М Глазов, потвърждава, че диагностиката обхваща всички страни на развитие на бизнеса. В своите трудове, авторът определя следните **основни направления на диагностиката** на дружеството: икономическа диагностика; функционална диагностика; техническа диагностика; социална диагностика; диагностика на веригата „управление – финанси”; диагностика на мениджмънта и дружеството; диагностика на външната среда; диагностика на стратегията.¹⁸

Отчитайки казаното по-горе, предлагаме свое определение на диагностиката на търговското дружество: „Икономическата диагностика на търговското дружество – това е процес на определяне на диспропорциите и оценка на особеностите на функциониране на

¹⁷ Управленческо консултиране: в 2 тома. Ред. Милан Курб - М.: СП „Интерексперт”, 1992 г.

¹⁸ М. М. Глазов. Анализ и диагностика на финансово-стопанската дейност на предприятието: учебник; Балтийски институт за управление. -СПб.: Андреевский издат. дом, 2006.

дружеството, който включва целенасочено изследване, анализ на получените резултати и тяхното обобщение, както и установяване на пътищата за отстраняване на съществуващи диспропорции”.

За основа на информационното обезпечение на анализа и диагностиката на финансовото състояние трябва да служат финансовите отчети на дружеството. От гледна точка обезпечаване на управленската дейност можем да обособим три основни изисквания, на които финансовите отчети на дружеството трябва да отговарят, а именно: 1) вземане на обосновани управленски решения в областта на инвестиционната политика; 2) оценка на динамиката и перспективите за увеличение на печалбата и рентабилността на дружеството; 3) оценка на наличните в дружеството ресурси и ефективността на тяхното използване.

В тази връзка, А.И. Муравьев дава следното определение: „Един от способите да се избегне повишаването на трудоемкостта на анализа в развитието на икономическата диагностика е насочването на анализа на стопанската дейност, позволявайки да се открият и локализируют нарушения в хода на възпроизводствения процес въз основа на минимален брой показатели, взети в тяхната динамика”.¹⁹

Обект на икономическата диагностика на финансовите отчети на дружеството се явява работата на дружеството като цяло, както и на неговите структурни подразделения (цехове, бригади, участъци), а като субекти могат да встъпят органи на държавната власт, научноизследователски институти, фондации, центрове, обществени организации, средства за масова информация, аналитични служби и организации. Необходимо е основно да се анализира състоянието на дейностите по експлоатация на съществуващите и новостроящите се обекти от системата за водоснабдяване, да се развият експлоатационните услуги и да се укрепва материалната база. Анализът на проблема показва, че е налице необходимост да се внесат изменения в законодателните актове.

Основни функции на икономическата диагностика на финансовите отчети на търговското дружество са: контролна, отчетна, стимулираща, организационна и индикативна. Вътрешният анализ и диагностика на финансовите отчети се провеждат от съответните служби в дружеството, като получените резултати се използват за

¹⁹ А. И. Муравьев, А. С. Варганов, К. В. Нерсесян, Г. П. Степанян. Икономическа диагностика при стопански разчети и самофинансираня. // / Под. ред. А. И. Муравьева. Ереван: Айсиан, 1989.

планиране, контрол и прогнозиране на финансовото състояние на изследваното дружество. Анализът и диагностиката на финансовите отчети на дружеството преследва няколко цели: определяне на финансовото състояние на дружеството; установяване на изменения във финансовото положение в определен пространствено-времеви разрез; определяне на основните фактори, предизвикващи изменения във финансовото състояние; прогноза за основните тенденции по отношение на финансовото състояние. Тези цели се реализират с помощта на различни методи и приложения.

В обобщение на предимствата и недостатъците на разгледаните в труда 4 методики, *авторът разработва и предлага в таблица 3.2 методика за анализ и диагностика на финансовите отчети за предприятия от сферата на водоснабдяването.*

Таблица 3.2. Методика за икономическа диагностика и анализ на финансовите отчети на дружеството

Наименование на етапите	Цел	Съдържание на етапа
1. Подготвителен етап:	Вземане на решения за целесъобразността на анализи и диагностиката на финансовите отчети	- Запознаване със счетоводната политика на дружеството; - Запознаване с одиторското заключение (предвидено в законодателството).
1.1. Предварителен обзор на финансовите отчети:	Проверка на готовността на финансовите отчети за последващо проучване	- аритметична проверка; - проверка по същество; - проверка за наличието на всички форми и приложения; - проверка на взаимосвързаността на показателите на финансовите отчети.
Проучване на пояснителните бележки към счетоводния баланс:	Оценка на условията за работа в отчетния период, определяне на тенденциите в основните показатели от дейността на дружеството	- задълбочено проучване на информацията, предоставена в пояснителните бележки; - осъществяване на вертикален и хоризонтален анализ на баланса по всички пера; - установяване на «кухи пера» в баланса.
3. Подробен анализ и диагностика на финансовото състояние на дейността на дружеството:	Обща диагностика на финансовото състояние на дружеството и резултатите от финансово-стопанската дейност	- коефициент на имущественото състояние на дружеството; - коефициент на финансова устойчивост; - коефициент на ликвидност и платежеспособност; - коефициент на рентабилност; - коефициент на делова активност.
4. Диагностика на кризисното състояние на предприятието	Необходимо е да се разработят множество цели и стратегии и да се адаптират към най-	- диагностика на финансово-стопанската дейност и откриване на "кухи пера"; - диагностика на имущественото

	различни фактори от заобикалящата среда.	състояние (вертикален, хоризонтален анализ, анализ на качествените промени в имуществото); - диагностика на финансовото състояние (ликвидност, финансова устойчивост).
5. Диагностика за потенциален банкрут:	Определяне на признаци на банкрут	- Прилагане на метода „Z – модел”, Е. Алтман; - Задължително се прави разчет на следните коефициенти: а) коефициент на обезпеченост на собствени средства; б) коефициент на възстановяване на платежеспособността.
*Забележка – авторска разработка		

В американския учебник по управление на М. Мескон, М. Альберт и Ф. Хедоури се казва, че рационалното решение на всеки един проблем започва от това да му се даде „определение или диагноза, пълна и правилна”, което потвърждава нашата теория, че с диагностиката на кризисните ситуации започва борбата с тях.

Природата на кризисните явления е разнообразна, но общото е в това, че те настъпват внезапно. По този повод, М. Мескон, М. Альберт и Ф. Хедоури пишат, че грешките и проблемите, установени при анализа на ситуации вътре в дружеството, се преплитат, ако не бъдат открити и отстранени навреме: „Всяко едно дружество, безусловно и задължително трябва да притежава способност своевременно да фиксира грешките и да ги отстранява незабавно при тяхното настъпване”.

В системата за провеждане на диагностиката на дружеството влиза не само разпознаване на кризисната ситуация. Системата на диагностика осъществява непрекъснато наблюдение – мониторинг на дейността на дружеството и я контролира. Системата за диагностика, бивайки прилагана непрекъснато по време на работа, дава възможност ефективно да се контролира реализацията на избраната стратегия.

Диагностиката на състоянието на дружеството се осъществява на стадий анализ на състоянието на дружеството, като това е единственият инструмент на мениджмънта, както и инструмент за оперативен и стратегически контрол.

Системата за диагностика и нейното значение са недооценени от ръководителите на търговските дружества поради разпространената представа, че вероятността от резки колебания в благоприятните тенденции за развитие на техния бизнес не е голяма. Следо-

вателно, разходите за усъвършенстване на управленския апарат чрез внедряване на система за диагностика и мониторинг са значително високи.

Изхождайки от гореизложеното, ние изследваме теоретичните и методически основи на анализа и диагностиката на финансовите отчети на дружеството: *в таблица 3.2 авторът* разработва методика за провеждане на анализ и диагностика на финансовите отчети за изследваните обекти.

По този начин, провеждането на одита и анализа на финансовите отчети, позволява съевременно и качествено да се осъществят аналитичните работи, да се определи законността и открит проблемите в производствено-търговската дейност; да се оцени дейността на ръководството на дружеството; да се използват резултатите от анализа за избор при насочване на инвестиционните вложения и прогнозиране на финансовата дейност като цяло.

Заключение

Финансовият одит представлява вид проверка на финансовите отчети с цел изразяване на мнение за достоверността и обективността на финансовите отчети в съответствие с изискванията та законодателството на Република Казахстан.

В резултат на проведеното изследване бяха направени следните изводи и предложения:

1. Разкри се методологията на одита, чият цел се явява потвърждение на одитор за възможността да изрази мнение по отношение на това дали финансовите отчети са подготвени по всички съществени аспекти в съответствие с приетата счетоводна база за представяне на финансовите отчети. Изследванията на одита се осъществиха по материали от казахстански предприятия: ГКП „Өскемен Водоканал“, гр. Усть-Каменогорск и „Холдинг Алматы Су“, гр. Алматы.

2. В хода на работата се обосновава ролята на одита и диагностиката, която те имат за предприятието, като в тази връзка авторът разработва и предлага общо 15 форми документи, като основните от тях са:

а) правилник на отдела за вътрешен одит (**Приложение 4 от дисертацията**);

б) методика за провеждане на вътрешен финансов одит;

в) получена оценка за ефективността на изследваните обекти и изготвени препоръки за усъвършенстване на финансовия анализ и диагностиката в изследвания отрасъл.

3. Авторът разработи и предложи отдел за вътрешен одит за ГКП „Холдинг Алмати Су” и ГКП „Өскемен Водоканал”: длъжностна характеристика на служителите и инструкции за работа на отдела за вътрешен одит, характеризиращи неговата структура, функции, разпределение на задълженията, обектите на одита и взаимоотношението с другите подразделения (**Приложение 14 от дисертацията**).

4. Авторът разработи и предложи *методика за анализ и диагностика на финансовите отчети* за държавните комунални предприятия от сферата на водоснабдяването (**таблица № 47 от дисертацията**).

5. С цел по-нататъшно усъвършенстване на анализа на финансовите отчети, авторът препоръчва стандарти за финансов анализ (**таблица № 42 от дисертацията**).

В рамките на труда бяха изследвани и две български дружества, а именно: „Водоснабдяване и канализация – Бургас” ЕАД, „Водоснабдяване и канализация – Сливен” ООД. Те осъществяват своята дейност в конкурентна среда, като в тяхната дейност има моменти, както на ръст, така и на спад в доходността. Като цяло, изследваните компании са свързани с един и същ вид дейност и имат еднакви проблеми в организацията на предоставяните услуги.

IV. НАУЧЕН ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представеният дисертационен труд се откроява със следните приноси:

Разкриване на основните насоки във финансовия одит и анализа на финансовите отчети и разработването на процедури за вътрешен финансов одит и стандарти за анализ на финансовите отчети в дружества от областта на водоснабдяването и канализацията.

Проучени са теоретични аспекти на финансовия одит и анализа на финансовите отчети;

Уточнени са особености на финансовия одит на дружествата от областта на водоснабдяването и канализацията;

Обосновани са препоръки по усъвършенстване на финансовия одит, отчитайки международния опит;

Предложена е методика за организация на вътрешния финансов одит и анализа в дружествата от областта на водоснабдяването и канализацията;

На база извършено емпирично изследване е разработена методика за анализ на финансовото състояние и стандартите за анализ на финансовите отчети.

Всички разработки и предложения на автора се потвърждават от актове на изследваните обекти: *Актове за внедряване на научни и практически резултати от дисертационното изследване: ГКП „Оскемен Водоканал“; РГП „Карагандаводхоз“; Справка за внедряване в учебния процес и научноизследователската работа на крайни резултати от научни изследвания на „Университета на международен бизнеса“.*

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Абенова, М. Экономическое содержание финансовой отчетности в соответствии с требованиями МСФО. e-Journal на ВСУ, бр.11/2018.

2. Абенова, М. Сравнительная характеристика реформирования в соответствии с МСФО. e-Journal на ВСУ, бр. 11/2018.

3. Абенова, М. Основные направления и улучшения внутреннего аудита на основе международного опыта. e-Journal на ВСУ, бр. 11/2018.

4. Абенова, М. Учет и оценка финансовых инструментов в соответствии с требованиями МСФО: признание, характеристика и хеджирование. Статья. Импакт-фактор журнала „Наука и Мир“ – 0.325 (Global Impact Factor, Австралия) Международный двуязычный научный журнал „Наука и Мир“ (№ 3 (7) том 2, 2014) с. 77.

5. Абенова, М. Внутренний аудит как самостоятельная функция управления компанией. Издательство „Молодой ученый“, в журнале „Вопросы экономики и управления“ (№1 (8), февраль 2017 г.) <http://moluch.ru/th/5/archive/51/1730/>.

6. Абенова, М. Признание, обесценение и переоценка основных средств в организациях Республики Казахстан. Россия и Европа: связь культуры и экономики: Материалы XVII международной научно-практической конференции (28 февраля 2017 года). – Отв. редактор Увари-на Н.В. – Прага, Чешская Республика: Изд-во WORLD PRESS s.r.o., 2017. – 479 с. (с. 346-350) ISBN 978-80-88005-28-5.